

Tömeg

Lapszámunk 1., 2., 7–9., 11., 12. és 15–17. oldalait Magdalena Abakanowicz a Temesvári Művészeti Múzeumban a Triade Alapítvánnyal és a varsói Magdalena Abakanowicz Alapítvánnyal közösen *Jelenlét, lényeg, identitás* címmel megrendezett tárlatának anyagával illusztráltuk.

SZILÁGYI ISTVÁN

A lép

(Részlet egy készülő regényből)

Hogy az életemből mennyi időt töltöttem el a lápon? Lehet, nem sokat. Ott valahogy nem éreztem az időt. De ami, amennyi kora ifjú koromban ott ért, az mindenkorra belém költözött. És az akkor is, meg azután is velem tartott, amikor hónapok, majd esztendőik teltek el úgy az életemből, hogy közben messze jártam a Nyérmellék vagy a Berekjő mente tavaitól, vízes rétségeitől.

Amikor a kuruc zajdulásnak vége szakadt, Ólymosra húzódtam a Magura tövibe törvényt látni.

Arra emlékszem igazán szívesen, ami más-hol telt. Az első puskát akkor kaptam, amikor attól, ahogy vállon rúgott, már nem estem ki a csónakból. Akkor, amikor kezem lapja már akkora volt, mint a sárga kutyánk lelógó füle. S amikor a nádi cinke sűrűn szőtt fészke, amin csak akkora likat hagy a madár, hogy jó, ha a hüvelykujjod átférhetne rajta, no meg az ő kicsinyei. Mikor a cinkefiak szárnyra keltek, s a fészek üresen marad, azt hazaviheted, jó lesz sarunak a cselédlányotok kisfiának, igen örülni fog neki.

A lép nem úgy valóságos, mint az erdő vagy a mező. A nád zúgása elcsendesíti benned a haragvást, amikor a köd a tó vizére legön-

gyöledik. A fények villódzása előbb riaszt, aztán meg szétszabdálja a félelmedet. Ha pedig odakint ér az éjszaka: suhog, liheg, nyöszörög, s olykor fölhorkan a fekete mindenség, na és időnként szomszédját szölongatja némely rossz-álmú madár...

Akkor, félig még gyermekfővel, rémlett, hogy a nád sűrűje felől, különösen vihar s nagy idő közeledtén, kondulni hallok a harangot. Ami aztán később is egyre kísértett, s olykor tán máig visszajár.

Ha ugyan magam mögött hagytam azokat az időket. Ahhoz ugyanis hinnem kellett volna, hogy valóban harang kondult a nád sűrűjében vagy alant a lápkutak mélyén, a hínárok erdői alatt.

Tudom, hogy nincsenek, és nem hiszek abban, hogy lehetnének, s én mégis hallok őket – ide a népek hiedelme kell, amit közben titkolnak egymás elől. A tó fenekén hánykolódó harangok, amint vergődnek odalent, mind mélyebbre ássák az iszapba magukat. Hogy aztán a koporsók miként kerülnek a lápra, hogy ott ringassa őket a hajnali ködben a szél, az efféle látomás csak valami elméleti hobbantság szüleménye lehet. Harangok ugyanis kerülhettek a vizek mélyére, ha nem is szökdösnek odalent. Hogy a Nagyidejű fönnakadjon bármi furcsaságon, ez addig nem igen fordult elő. Hisz ő volt számunkra a mindenek tudója.

ANDRÉ FERENC
ANTAL BALÁZS
ÁRKOSSY ISTVÁN
BOGDÁN LÁSZLÓ
BORCSA IMOLA
BORCSA JÁNOS
CSILLAG ISTVÁN
DEMETER ZSUZSA
EGYED EMESE
FEKETE VINCE
FERENCZI SZILÁRD
HORVÁTH BENJI
JAKABFFY TAMÁS
KARÁCSONYI ZSOLT
KIRÁLY LÁSZLÓ
LÁNG ORSOLYA
LÁSZLÓ NOÉMI
MÁRTON EVELIN
MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA
MOLNOS LAJOS
MÓZES ATILA
PAPP ATILA ZSOLT
SIGMOND ISTVÁN
SZÁNTAI JÁNOS
SZEKERNYÉS JÁNOS
VINCZE FERENC
ZSIDÓ FERENC

Arról se feledkezzünk meg, hogy a harangkondulást a lápvilág körüli falvak népe hallja olykor, ha vihar, nagy idő szakad a tájra, és a koporsókat se csak az én kótya agyam hintáztatja a nádszigetek között, hanem az arra lakók látják vagy vélik látni a hajnali köd szakadtán. Én annak idején az orgona halk bűgását hallottam a nádasok sűrűje felől, míg a lápvilág közelében élők sose mondták, hogy orgona hangját hallanák.

Ugyan, miféle orgonabűgást kérnék számon tőlük, hisz ezek a népek sose hallhattak olyan igazit, mint én Kolozsvárt, Kassán, a világ más jeles városának templomaiban. Én onnan, azokból a nagy visszhangos katedrálisokból hozom fülemben, agyamban a hangot, amit a szél zúgatta nádasba bűjtatok, ahhoz, hogy az szárnyra keljen, visszaforduljon felém, s szédítsen, ha arra járok. A harang az más. A keresztény népek kincse a harang. Annak, ha kisebb lenne is méltósága, zenéje, az soha sem valakié: az a köz.

A falvak lakói, ha veszedelem fenyegette őket, mielőtt elbújtak, elmenekültek volna, igyekeztek elrejteni a harangjaikat, hitték, hogy holtukból is hazahívja a híveket, ha kondul. Amikor elrejtették a harangjukat, nem is attól tartottak, hogy elviszi valaki, hanem, hogy szétolvadnak, megsemmisülnek, hisz a kőszá, portyázó hadak rendszerint fölgyújtják a falut, csóvát vetnek a templomra is, ahonnan fölcsap, fölkúszik a láng a toronyba is. Ha egyáltalán torony áll a gyenge, paticsfalú templomuk mellett, mert ugye gyakorta tölgyfából ácsolt harangláb strázsálkodik ott, hogy legyen a harangnak hol fészkelnie. A harangláb, ha tűz nyargal végig a falun, egyből fáklya vagy inkább lángoszlop a falu közepén, a harangból pedig ércolvadék marad a hamu alatt.

Igen, igaz, miért is nem rejthetnék a láb iszapjába a harangjaikat. Ott aztán biztos megülhetnek, nem találja meg senki azokat. Bár a kötele, amivel aláeresztik, bizonyára lazán hagyják, hogy lehasaljon a tó fenekére, a hínár alá, a végét pedig kivezetik valami gypes, bozotos, vízből kiálló buckára, s ott azt egy vízből kiálló égerfa tövéhez vagy mocsári tölgy gyökeréhez kötik.

Csak hogy a láb él, virul, örökké változik; olykor hetek, hónapok múltán más arcát mutatja. Na és a víz, az iszap idővel elrágja, megemésztí a kötele. Akik hát a harangjuk megőrzését a lápra bízta, azok, lehet, azt többé sohasem látták. De az is megeshet, hogy a falu népét rabul vitték, vagy más nyomorúság pusztította őket, s ha előkerült közülük asszony, gyermek, valaki, az dehogy is tudta, hol kereshetné. Holott máig keresi, mert azt tudja a késő maradék is, hogy valahol harangokat őriz a láb, melyeket nagyapja, szepapja rejtett el s bízott reá. Tudja, hogy az ott a mélyben az övé. Azért hallja a kondulását, ha nagy idő zúgatja a lápot, a tó körüli nádasokat.

Mintha tőled tanultam volna: mindjárt olyan okkal valóvá okoskodom ezt a te harangkongató históriád.

Nem gondoltam rá, hogy a Nyér mellékén valóságos harangokat rejtethet a tó, a mocsár. Hiszen azt is tudom, nem csak hallják a kondulást, de ma is titkon keresik odakint a harangokat. Hogy az nekem eszembe ne jusson, hogy oda az itt való emberek rejtettek valaha valóságosokat. Miközben ott teltek java ifjúi éveim. Miközben örökkön hallani véltem a zenésüket.

Hallottam én is, mert tudtam, hogy hallják, akik ott a vizek mellett élnek.

Én úgy gondoltam, igen, létezik valahol harangok, de azokat máshonnan hozták, s azok sok mázsásak, hatalmasok, nem apró falvak féltve őrzött kincsei. És azokat is kötélén eresztették le valahova, de nem ide. Talán mélyebb vizekre. Valahogy mindig úgy képzeltem, Nagyváradról hozták el őket. De hogy miért onnan, nem tudnám megmondani. Talán, mert apám sokat emlegette Nagyváradot. Úgy tartotta, hogy annak az 1668-ban történt eleste nagyobb csapás volt a magyarra, mint Buda törökök általi elfoglalása százhusz évvel azelőtt, amit én túlzásnak véltem, de később többször is eszembe jutott, mikor újabb negyven esztendő múltán mi sehogy sem tudtuk kézre keríteni, bár próbáltuk jó párszor. De meglehet, azért származtak Váradról az én vizeim felé menekítendő harangok, mert félig gyermek fővel az onnan valókat gondoltam öblös, sok mázsás óriásoknak. Hiszen ott voltak olyan templomok, mint a messzi városokban. Na meg mindenféle papok, még tán püspök is. De az is ott fészkelhetett az emlékezetemben, hogy február vége tájt anyám szekérszám küldte az atyáknak a besózott csukát.

Hanem a harangok. Azt is apámtól tudtam, hogy Várad eleste után a török tán jó kedviben, hogy a bevehetetlennek hitt erősség végre a kezébe került, hagyta bántatlanul elvonulni az ostromot túlélt védőket, holott az ígéretet betartása nem tartozott a török hadi erényei közé, igaz, a mi kuruc háborúnkban a vesztes szabad elvonulására tett ígéret annyira sem volt biztos, mint a kutya vacsorája. Most pedig még a bent rekedt deákoknak is hagyta, hogy könyveiket s a stúdiumukhoz kellő egymásukat magukkal vigyék. Ezért gondoltam; hátha a harangjaikat is sikerült valahogy kimenekíteniük. Azokat talán már az ostromló had közeledténél hírére leereszthették a templomaik tornyából, hogy az, ha az erősséget megszerzné, ne öntethessen majd ágyút a zsákmányolt harangokból.

Az ember olykor mintha félne felismerni valami oly helyzetet, melynek a meglétét amúgy is jól tudja. És micsoda elemefacsarások: mintha ugyan biza Várad védői már jó előre arra készültek volna, hogy tudnák feladni a várat. De igazából a harangokat menekíteni muszáj, hogy tűzvész esetén el ne pusztuljanak. A török ugyanis nem bajlódna velük. Dehogy is öntene ágyút azokból. Legalábbis nem tudunk arról, hogy magyar földön valaha is ágyúöntő műhelyről gondoskodott volna. Ezeket készen hozza, na meg zsákmányolja. Öntetni, úgy gondolom, esetleg a Dunától délre önteti, ahol akkor igen jó-

Fegyverzet

féle érceket talált. Na, de ez az egész itt most szófia beszéd, hiszen ha menekíteni kéne innen harangokat, mi a nyavalyáért vinnék azokat az áradó vizeken föl a lápos részek felé.

Csak mert nekem odakíváncsoznak? Mert én ott akarom tudni őket? Azért indulnék északnak, mert a Sebes-Körös mente felől ereszkedik alá a török ostromló sereg, melynek egy része Várad alatt dél felől kerül. Nyugatnak meg azért nem megyek, mert arra ugyancsak ott a sárrét, tocsogós a világ. Ott aztán soha sem találja meg, aki odarejtette. Míg, ha Eszéknek indulok, jó ideig kemény, vert földön haladhatok erős, vasalt társzékéren, a menekítendő harangokat ponyva széna alá bűjtatom. Amikor aztán süppedékes, mély úton kéne továbbhaladnia a menetnek a rakománnyal, ácsaiddal sárhajót építtetsz, s arra költöztetted át a harangokat, innen aztán igen jól abrakold a lovaiddat, mert inuk megvallatódik. Miután néhol már csüdig sülyednek, és félős, rendre kidőlnek, akár el is köszönhetsz tőlük, miközben újra munkához látnak az ácsaid.

Útközben ajánlatos majd gerendát vásárolnod esetleg a lovak árából, miután azok is kiszolgáltak sárhajót vontatván. Aztán tutajt kell építeni, hogy innen már azzal utazzék tovább a rakomány, az ostrom pedig a csáklya váltja föl. Azzal taszítják markos legények a tutajt, amint az drága rakományával csendes vizek lápkútjai felé halad. Amikor aztán a tó tükre megfelelően mutatkozik, a víz szélében előtűnik valahol egy örök életű, mocsári tölgy, ott a tutajnépe megállhat, csáklyával lecövekelik a tutajt. Ez után előkerül egy vastag, jókora kötél. A kötele a fához erősítik, majd a harang mélybe való lebecsajtása következik. Ez innen már olyanformán történne, mint ahogy Nagyidejű barátunk azt előbb emlegette, mikor a lápvideki népek harangjainak elrejtése szóba került. Csak hogy itt

a kötélnek karónyi vastagnak s meglehetősen hosszúnak kell lennie. Ennek egyik végét a harang fülébe húzzák s oda csomózzák-bogozzák, a másikat pedig az öreg tölgy tövéhez, annak lehetőleg valamely erős gyökeréhez kötik, majd a csáklás legények a tutajt újra elkezdik tásztítani bennebb a tó mélyebb vizei fölé, ameddig enged a kötél. Ott aztán a harang körül szekercéikkel vigyázva körbe vagdossák, áttörik a tutajt, mire az csendes méltósággal a mélybe aláereszkedik. Aztán még egyszer megvizsgálják a kötél mentét, melynek közben lazán a tófenék iszapjára kellett hasalnia, hogy a rejtett kincsnek árulója ne legyen. Közben a harangmenekítőknek eszükbe kellett vésniük, mindezen dolog mely évszak mely napján történik, s azt is, hogy azon a napon és órán a tó tükrén mely irányba s milyen messzire ért be az öreg tölgy árnyéka, hogy a harangot majd ugyanazon későbbi esztendőnek ugyanazon szakában s napján kereshesse, és meg is találhassa valamely utód, aki talán majd érte jön. Ha ez ugyan elkövetkezhetnék valaha. Ám meglehet, a harangrejtegetők közül, aki emlékezhetnék, senki nem marad.

A tóvidék táján lakó népek tudják, mondják, hogy sok apró harang bújik a feledés iszapjába, de van egy igazi, egy hatalmas is. Annak zúgása legerősebb a tomboló viharban. Nem veszíti el a hangját akkor sem, ha száz esztendő múlik el úgy, hogy nem kondulhat. A harang csak elhallgat, el is némulhat, ha mondjuk, oly módon teszi csúffá az idő, hogy a tó fenekén fővénnyel temeti s a torkát iszappal betömi. A fáma szerint a harang odalent nem túri, míg a világ, e kiszolgáltatottságot, e megaláztatást, egyszer csak mozdul, ráng, majd vergődni kezd, leve-ti magáról a hínár hálóját, s kiszabadul, s ringva tépni kezdi a kötelet, míg az el nem vásik az idő kötélrothasztó foga között, hogy végül szakadjon – szabadulhas-son a harang.

Jöllehet ez a haranghurcolás teória, képzelgés, elutasítható, mint léteziketlen, okatlan okoskodás – csak hogy itt már rég nem az az igaz, ami van, hanem ami lehető. A Váradról elindított harang útját rajtam kívül senki nem követi. Magam teremtettem a sárhajót irányító csáklásokat meg faragómolnárokat, az egész harangmenekítő népséget. Azt azonban senkinek sem kell bizonygatnom: ha a drága rakománnyal kelet fele indulsz, a törökkel találod szembe magad, ha nyugatnak, elnyel a Sárrét mocsara. Tanácsolnám, menjetek északra a Berekjő s a Nyér tájára, föl odáig, ahol a láptól ellátsz a tavak tükrében a szilágysági szőlősdombok gyűrődéséig, ha tiszta az idő. Az út ugyan néhol kinkeserves, de akik a harang menekítésére szánták el magukat, mindezt tudhatták.

Hogy aztán honnan kerülnek oda a vizek fodrán ringó koporsók, melyeket a tóvilág népe szerint az elszabadult harangok ástak ki a láp kútjaiból, ennek titkát nem tudhatom. Fekete árnyak kerengenek éjszaka a lápon, reggelre kelve tova-tűnnek, felöleli őket a hajnal, s lopva magával viszi.

Az meggondolkoztató, hogy az egész lápvidéken egyetlen harang sem került elő, soha senki nem látott azokból egyet sem. A nép lelkében lappang valami oly reménység, valami várakozás, hogy egyszer talán majd mégis megmutatkozik nekik a harang. A népek hite csodatévő, életre keltheti, teremtheti a csodát. Minden vidéken akad olyan vénség, akit titkok őrzőjeként tart számon a köz. Ám ezek az agg titoktudók nemcsak elrejtett harangokról regélnek, hanem másfajta kincsekről is. Csak ezeket nem a vizek mélyére rejtették, hanem a lápok, tavak közén kiemelkedő halmokon ásták el vagy a vén mocsári tölgy tövébe. Ha hadak elől futván odaveszett a család, s a titok tudója is, az életben maradtak próbálták megtalálni a kincset. Ásták hát jeles napok holdas éjszakáin a magányos mocsári tölgy tövét s az égerligetet a kincskeresők. Az sem tántorította el őket, hogy a nép hite szerint átkot vesz az magára, ki holtak megtalált kincsével akar boldogulni.

Ha a törvény elé hoznak holmi vajákost vagy tudóskodó banyát, netán boszorkányhírű fúriát, ezektől nemcsak azt kérdezik meg, hogy „a szemmel verést mívelé”, hanem arról is igen faggatják őket, hogy „látó vagy-e, nézésben van-e járatosságod, vizek mélyén meglátod-e a kincset, s hát az odaveszett holtat és a földbe titok alatt elásott aranyat?”

Nagyobbacska gyermek koromban szívesen kerülgettem a lápot, a tóvidéket odakint, a vármegye felső szélein, a Wajtha uradalom környékét, amely ma is az örökseimé. Nyár elején, ha a lápon ért a sötétedés, éjszakára örökké elsimult a vizek tükre s barnásra váltott. Engem leginkább nyugtalanítottak a megvillanó föl-fölszökő, apró lángok. Táncuk látán valahogy mindig megdermedtem, miközben forrónak éreztem a halántékomat. A mocsárnak olykor mérgez a lehelete.

Újabban, ahogy mondják, nem a kincset őrző sárkányok ejtik ámulatba a népeket, s nem is a bolygó vörös meg kék lángok riogatják azt, aki a lápon kint reked, hanem egy magasan repülő szekér, mások szerint egy csillogó talpú szán, amely olykor fölszikrázik, csillagot szór, elébe fogva fényes sárga pejlo, gyönyörű asszony tartja a gyeplőt, néha úgy látni, majdhogynem fönn az ég alján fut körbe a fogat, de körbe ám ott kereng a nagy égi mezőn egyvégtében. Szép, ragyog az arca. A hárászkendőt a válláról a szél nem tépi le. Azt mondják, akik látták, örökké ugyanazon körben kereng a vizek felett.

Ezek után hogy szedjük elő a táltost, azt a sárkánylovast, hatujjú, hétfogú garabonciást? Ez utóbbi tógátus, rongyos tarsolyában hatalmas könyvet cipel. Ez a tudákos tógátus hírhedt fellegjáró, a kopott könyvből az egek haragját fürkészi. Ám ha tudománya fejében terített asztalhoz ülteted, vigyázz, miként vendégeled, mivel kényes vendég az istenadta, ha nem jársz kedvében, viharral, jégesővel, forgószéllel fizet, míg ha kedvére való volt a trakta, elhessenti falvaid fölül a jégesőt is. Százféle titok és csoda. Elrejtett kincsek és tudomány. Ezek reá örökítődnek e deákféle tudományosra.

KARÁCSONYI ZSOLT

Szerkesztőség és vidéke

Amikor Pegazus lába nyomán forrás fakadt a hegy tövében, mitológias görög tájakon, Pegazus, de talán még a Forráshoz térő Múzsák sem sejtették, hogy a szent Hegyről éppen egy világégés után, *Erdélyi* folyóiratot neveznek el az ott munkálkodók. Azt pedig talán még a Párkák sem láthatták előre, hogy közel emberöltőnyi idő teltén ismét a *Helikon* neve jelenik meg az első oldalon, forradalmi időkben, persze, ahogy ez kolozsvári magyar irodalmi folyóirathoz illik.

Mert a mindenkori kolozsvári szépirodalmi folyóiratnak jellemzője, hogy lázas lendülettel, vagy lassabban, de váratlan kanyarokat vágva haladjon nyomda által szabott medrében, olykor önnön kezdetéhez is visszatérve, ami forrásoknál, folyók-nál, de még irodalmi folyóiratoknál sem gyakori szokás.

Pedig *A Szerkesztés Titkos Kézikönyve* című traktátusban (Vindobone, MDCCXI), annak is a 23. oldalán, tisztán olvasható, hogy: „a szerkesztő, ha jó utat talál, a folyóirat felső rétegét völgyek sötétlő ösvényén leli”, melynek hétköznapi és gyakorlatiasabb értelme: a folyóirat és környezete részesülhet a körkörös, a visszatérő, az önmagába forduló, vagyis a szent időben, ha a tér-idő, formátum, nyomda, világháló és terjesztők által jelzett sávokon túl is tud nyújtani az olvasónak valamit, abból a nehezen meghatározható szükséges feleslegből, amit esztétikai, irodalmi értéknek szokás nevezni.

A *Helikon*, indulásakor, elsősorban szépirodalmi lap kíván lenni, a közvetlen lapelőd *Utunkkal* ellentétben. Így is van ez sokáig, a társzművészeteket elsősorban Terényi Ede komolyzenei esszérovata képviseli, ám az új évezred első évtizedének vége felé a komolyzene mellett már állandó jelleggel van jelen a film és a színházi rovat, melyhez néhány évvel ezelőtt a képzőművészeti rovat is csatlakozik.

Beszélhetünk ezért valamiféle irányváltásról? Inkább visszatérésről – mert a társzművészetek a nyomtatott folyóiratok publikálásában nem értek el oda, vagy csak rövid ideig, ahova a helikonos szerkesztők gondolták a forradalom után – az önálló szakfolyóiratokig.

A *Helikon* „akkor éppen rogyadozó eresz alá” fióklapként 1993-ban bekérezkedik a Fekete Vince által szerkesztett *Serény Múmia*, a fiatal szerzőknek teret biztosító *A nagy Kilometrik*, illetve a jelenlegi *Pavilon 420* elődje, mely Múmia sem előzmények nélküli, ha felidézünk az Egyed Emese és Jakabffy Tamás által szerkesztett oldalak történetét.

A *Hagyomány* tisztelete a *Helikon* hátsbjain ezért gyakorta az újítás formájában jelentkezik, a visszatérésben valami lezárhatatlan egészhez, ami a lap arculatát a kezdetektől meghatározza, meghatározza ma is, hétköznapiokon vagy ünnep idején, ha téli táborokban, bolygó tüzek között, az ifjabb folyóiratok is megkeresik régi medrüket...

Célfotó

A felejtés halálos bűn – tanította Mahatma Gandhi. Kijelentése aligha igényelné egy kolozsvári magyar költő (vagy bárki más) huszonegyedik századi egyetértését; én mégis főhajtással szeretném jelezni: elfogadom, magamévá karolom – eddig sem tettem másként – az útmutató figyelmeztetést. Ha nem vigyázol őrzőn a múltadra, derűs jövőre ne számíts.

Máris szükségem van egy enyhe feloldozásra fogadalmam alól, hisz e hirtelen „Helikon”-évfordulón fejvesztés terhe alatt sem tudnám pontosan felidézni: kik és hányan voltunk jelen az *Utunk* szerkesztőségében, amikor gyorsan és véglegesen és lehetőleg jól kellett döntenünk szép múltú és népszerű és egyetlen irodalmi hetilapunk további sorsáról: maradjon-e úgy és olyan, ahogyan s amilyenként addig működött? Legyünk mostantól „tisztára” irodalmi heti (kétheti) folyóirat, lemondva a többi művészeti ágak – képzőművé-

szet, zene, színház – rendszeres szemmel tartásáról –, vagy maradjon minden a régiiben; hiszen sok hűséges hívünk szerint: a lapunk úgy jó, ahogy van. (Mellesleg az *Utunk* azokban a feledhetetlen években érte el csúcspéldányszámát, 17 500-at. Létay Lajos főszerkesztőnknek majdhogynem dorgálnia kellett a lapterjesztő titkárt, Bágyoni Szabó Istvánt, miszerint ha még egy előfizetőt szerez a lapnak, „menesztve” lesz az állásából. Hazánk ugyanis vészes papírhiánnyal [is] küszködött.)

Minden nagyon jó – és mitévők legyünk? Nyakunkon a vadonatúj, nem szocialista (!) demokrácia (akasztókötele?), hív a szabad döntések tágas mezeje, és mi itt totyogunk egy papírhajó vízrebotcsátása előtt és körül. Odakint meg harsog a válogatatlan forradalmi hangzavar: szóval, a lendület.

Még az is fölmerült valakiben, hogy legyünk „Új Utunk” – ám ezt a pazar ötletet hamar, egyhangúlag és megfelelő kísérőszöveggel elvetettük.

Szerénytelenség lesz most következő vallomásom, mégis megteszem, és büszkén: a „Helikon” név bennem ötlött fel először – ami nem volt meglepő, hisz egy-

behangzóan úgy döntöttünk: az erdélyi magyar irodalom polgári vonulatának örökségét kell föl vállalnunk, elvetve mindenfajta kizárólagosságra hajló szándékot vagy kísérletet.

Nem jó? Nem igaz? Hurrá! Vivát! Azaz: Éljen! A *Helikon*!

És ezzel meg is volnánk... Ám hogy sava-borsa is legyen történetünknek: Szilágyi István rögvest telefonált Bukarestbe az illetékes helyre (talán épp Domokos Gézának), közölve döntésünket; onnan pedig mély egyetértés áramlott felénk. Megszületett, és már „anyakönyvezve is lett” a *Helikon*.

A csattanó: majdhogynem Szilágyival egyidőben Vásárhelyről is jelentkeztek Domokosnál Markóék, Gálfalviék: szeretnék „Helikon”-ra változtatni az „Igaz Szó” nevét! Áj em szori! – gondolom, valami hasonlóan hangzó választ kaphattak. A „célfotó” nekünk, „utunkosoknak” kedvezett.

Éljen tehát – de lehet: ezt már említettem – a „Helikon”. Ország-világ szeme-fénye!

Ui. Hány esztendő is vagy, fiam? Harminc? Az is valami?!

Uui. Kitartás, élhető világ s jó levegő – ebben legyen részetek!

PAPP ATTILA ZSOLT

A középnmzedékesedés felé

A *Helikon* harmincéves. Ez így sziká-
rul leírva vagy kimondva csak egy tény,
amelynek nincs önmagán túlmutató jelentősége; de én megtanultam Szilágyi Istvántól – sok egyéb mellett – az „éppen soros kolozsvári szépirodalmi folyóirat” kifejezést – ami azt jelenti, hogy a *Helikon* nem (csak) önmagában érdekes, hanem egy gazdag Kolozsvár-centrikus folyóirat-történeti hagyomány részeként, amely a Döbrentei Gábor-féle *Erdélyi Múzeum*tól az *Utunkig* terjed, és tovább. A *Helikon* „szem a láncban”.

Több mint tíz éve dolgozom az éppen soros kolozsvári szépirodalmi folyóiratnál, és nagyjából húsz éve közöltem először a hasábjain. Mert én is itt kezdtem, mint szinte mindannyian: a *Serény Múmiában*, majd a *nagy Kilometrikben*, mostanság

pedig a *Pavilon 420*-ban. Akkor, húsz esztendeje – ahogy a költő mondaná –, „gondolta a fene”.

A lap, amelyben oly sokan kezdtük a pályát, harmincéves, én pedig elmúltam negyven. Nemrég egy kedves ismerősömtől megtudtam, hogy ebben a korban már, ha egy hajnalig tartó táncmulatságba, magyarán buliba készülne az ember, próbáljon úgy ügyeskedni, hogy „a skála jobbik felén álljon”, mármint korosztályilag. Hát ez mostanában egyre nehezebben jön össze.

Nem így a *Helikon*nak! Azért mondom ezt, mert például a különböző ösztöndíjak, pályázatok, miegyebek, amelyek fiatal íróknak és költőknek szólnak, általában harmincöt évnél húzzák meg a határt. A senior tagságok pedig ugyanennél az életkornál kezdődnek.

Amikor én a *Helikon*hoz mint – még ha más néven is – nagy múltú folyóirathoz kerültem, fiatal szerzőnek számítottam: több kollégámmal egyetemben a szerkesztőség „fiatalításának” célzatával alkalmaztak. Most pedig arra kell ébrednem, hogy idősebb vagyok a lapomnál. A fiatalítás programját pedig mások, a *tényleg* ifjak képviselik.

Van erre egy szó, mostanában kezdek megbarátkozni vele: a „középnmzedék”.

A *Helikon* még nem tartozik a folyóiratok középnmzedékébe, de már elindult afelé. Akkortájt fog megérkezni, amikor a mostani fiatal szerkesztők elkezdnek majd azon gondolkodni, hogy jót tenne a lapnak egy kis vérfriítés.

Mert épp ez a vonzó benne a kilencvenes évek eleje-közepe óta: hogy mindig képes volt a vérfriítésre. Így vonzott az évek, évtizedek során magához mindenkit, engem is. És tudja a fene, talán így maradhat mindig ilyen szemtelenül fiatal.

A szerkesztőség 1989-ben. Balról jobbra, hátsó sor: Egyed Emese, Sigmond István, Saszet Géza, Szabó András, Mózes Attila, Bágyoni Szabó István. Első sor: Szabó Gyula, Molnos Lajos, Szilágyi István, Szabó Katica. Ül: Király László

A Nagyszamos utcai szerkesztőségben, a '90-es évek közepén. Balról jobbra: Szilágyi István, Nagy Mária, Király László, Deák Judit, Rákossy Tibor, Lászlóffy Aladár, K. Jakab Antal, Fekete Vince, ismeretlen. Ül: Sigmond István

Mózes Attila és Sigmond István levelei

Az alábbi levelek – egy Mózes Attila-, illetve két rövid Sigmond István-levél – a hetvenes évek elején-dereacán íródtak. Mint a levelekből kiderül, Mózes Székelyhidason, áldatlan körülmények között készíti első novelláskötetét, Sigmond – ugyan első három kötete már megjelent – kereskedelmi ügynöki munkája mellett, „másodállásban” foglalkozik az irodalommal. Mózes Attilának 1979-ben sikerül visszakerülnie Kolozsvárra mint *Utunk*-, majd *Helikon*-szerkesztőnek, Sigmond István 1990-ben kerül a *Helikon*hoz mint szerkesztőségi titkár.

*

Kelt: Székelyhidas, 1976.10.07. fával való (véletlenül) sikeres tűzgyújtás után, földrajzi „időszámítás” szerint Kr. e. igen sok ezer évvel¹

Kedves Méliusz József!

Még ugyan nem találtam meg a meleghangú levélhez illő sem túl hivatalos, sem túl bizalmaskodó megszólítást, de máris írok, mert délben, amikor – nem tréfa – eltévedtem a „téész” embermagasságnál nagyobb, több tíz hektárnyi kukoricásában, ahova a gyerekeket vittem praktizálni, s véletlenül magamra maradtam, ijedtemben megfogadtam: ha innen élve és napvilágnál kikerülök, minden levél-adósságot törlesztem egyetlen délután.

Mindenekelőtt (bár lehet, a sorrend nem helyénvaló, és nem tartom szem előtt a személyes udvariasság elemi szabályait, ám ez mindannyiunk számára fontosabb): őszintén örvendek, hogy újra ama Németh László-i gályapadnál ülhet, s Az illúziók kávéházának folytatása csupán a „kávéházat” nélkülözi a könyvből – amint erre a címbeli határozószó utal – nem pedig azt, amiből én az utolsó morzsákat élem fel itt, ebben az (egyébként is!) illúziókkal gyengén ellátott faluban.

Másodszor: köszönöm kedves meghívását, és amint szerét ejtethem egy bukaresi útnak, élek vele.

Ismételten megvallom: nem vagyok én szerény ember, de azt hiszem, kissé túlértékeli kritikai ténykedésemet. Jóllehet van 60-70 lapnyi tanulmány-terjedelmű közölt kritikám, többnyire mégis napi recenzi-

ókkal foglalkozom, s szégyen nélkül írom le: pénzért, ugyanis egy évig feleségem is, jómagam is szabadúszók voltunk, ráadásul asszonyom még terhes is ezidőben, tehát jobbára a heti közlésből élünk, igazán kétségbeejtő körülmények között. Ezért írtam hát szakajtószám az apró kritikai fitorokat, többnyire dilettánsok könyveiről, s ezt sem szégyellem: kritikusi alkatomhoz megy a pamflet, néha még élvezettel is írtam. Ám kötetbe foglalni akár komolyabb szándékkal írt kritikáimat is, elhamarkodott lépés lenne, ugyanis nem hallom ki azt a domináns hangot az írások *egészéből*, amely indokoltá tenné egy kötet összeállítását, legalábbis belátható időn belül. A Daciánál ugyan említeték, hogy szívesen vennének tőlem egy tanulmánygyűjteményt, de amíg nem tudok akár megközelítően olyan érdembeli kéziratot benyújtani, mint a Jakab Anti vagy a Tamás Gazsi könyve volt, inkább várok.

Ellenben (akár Szávai Géza az Ön életművéről) Deák Tamásról szeretnék közelebbről monográfiát írni, mert úgy érzem, ő egyik legérdekesebb, egyedi és egyszerű színfoltja irodalmunknak, műveiben nyomra sincs az íróink nagyrésztét olyannyira jellemző, pubertás tétováságot mutató szellemi promiszkuitásnak, sem pedig annak a neveléses magabiztosságnak, mellyel egyesek egy-egy süllyedő eszmerendszer fedélzetén megvetik lábukat.

Jelen pillanatban azonban szinte kizárólag novelláskötetem összeállítása érdekelt: sajnos, nehezen megy, az írással pedig, bár van egy viszonylag jól induló elbeszélésem, igencsak stagnálok. Többrendbéli gondokkal küszködöm, leginkább az aggaszt, hogy súlyosan beteg feleségemnek nem tudok megfelelő körülményeket biztosítani, nem *valahol* városban, hanem Kolozsvárott, hiszen hosszú évek óta kezelik már csaknem a szkizofréniáig fokozódott idegbajával, mely az ezévi szerencsétlen szülés után szokatlan erővel újult ki, úgy hogy jelenleg betegnyugdíjba kényszerült. (Egyébként grafikusművész, esetleg hallott róla: Finta Edit.)

Ezt a vacak falut Székelyhidának hívják merő tévedésből, ugyanis csak feleségem és én vagyunk itt székelyek, s az egyetlen „szittya” még a minden héten egyszer lelátogató körorvos. A civilizáció peremvidékén van, hegyek közé zárva, po-

csék közlekedési viszonyokkal „megáldva” annak ellenére, hogy Kolozs megyében leledzik, s Aranyosszék közepén az egyetlen tiszta román falu. Abban a reményben választottam (bár kaphattam volna Csík-szeredát, Szilágysomlyót, Szovátát, Kézdivásárhelyt), hogy rövidesen visszakerülök Kolozsvárra, mely – úgy érzem – egyre távolodik. (Nemrég az *Utunk* még komolyan biztatott.) Különben ez az a falu, mely öröklétre kárhoztatott Létay tankönyvben is szereplő verse jóvoltából, amelyben édesapja kiemeli a hidasi román szekerét a sárból. Nos, tőlem itt sokat várnak, mert én vagyok az egyetlen diplomás, ám nem érzem magam olyan „titáni” erőben ezzel a 174 centiméter és 55 kilómmal, hogy tanítványaimat kivonszolhassam akaratauk ellenére – francia tudásuk feneketlen kátyújából. A falunak sem hagyománya-múltja, sem jövője, csupán az az arasznyi jelene, amelybe, ime, nyakig csöppentem. (Mind ezt különben nem én állapítottam meg.) Ezek szerint itt nincs mit „abszorbeálnom.”

Meglehetősen jól beszélek franciául (írni hibásan írok), csaknem olyan élvezettel olvasok ezen a nyelven, mint magyarul. (Ha jobb a könyv, akár nagyobb élvezettel is.) Románul már gyöngébben, németül pedig annyira tudok, hogy ha időm van rá, esztétikát-filozófiát – csekélyke szótár-mankóval – olvasok.

Még egyszer köszönöm kedves, biztató levelét, s bocsásson meg, hogy a sajátomat ilyen hosszú lére eresztettem.

Tisztelettel, szeretettel üdvözlöm, munkájához – mindnyájunk nevében – egészséget, erőt kívánok:

Mózes Attila

P.s. – Kérem, nézze el nekem ezt a – lehet – nehezen olvasható kézírásos levelet, de gépem ezidőtájt Deák Tamásnál van, aki elvállalta, hogy magyar klaviatúrát tetet rá.

*

Kedves Edgár bátyám,²

amint a Korunk beszélőkéjén áthaladva futólag jeleztem, leveledet természetesen megkaptam, és nagyon örvendek, hogy az Előrében megjelent írásom, A mottó próféta, megnyerte tetszésedet.

>>>>> folytatás a 6. oldalon

Mózes Attila a Nagyszamos utcai szerkesztőségben, 2005 környékén

Sigmond István a *Helikon* Kálvin utcai szerkesztőségében, 2006-ban

Hegyi monológok

Egy ilyen levél, kedves Edgár bátyám, nagyobb örömet jelent számomra, mint amennyire elkedvetlenít néha, hogy már a kezdet kezdetén s azóta is egyfolytában, valahogy kiestem – vagy bele sem kerültem – a kritika érdeklődési köréből, szerencsémre az agyonhallgatás nem tudja megtörni munkakedvemet, a „méreg” bennem van, engem már nem lehet leszakítani az íróasztalomtól.

Nem vagyok a Sors kegyeltje, tizenkét éve, napi tíz órát azzal foglalkozom, hogy üres üvegeket adok-veszek, milliós tételekben, de a fentmaradó energiámat és a még mindig bizonytalanul érzett tehetséggemmel együtt, molett prófétákban akarom fektetni, akkor is, ha sikerül is, akkor is, ha néha nem sikerül, mert szent meggyőződésem, hogy az ember legyőzhetetlen, s ha valaki le akarna győzni, nem fogok és nem tudnék meghátrálni, mindig lesz – vagy kell lennie – egy molett prófétám, amit le tudok tenni az asztalra. Ez marad az én egyetlen harci eszközöm.

Még egyszer köszönöm és szeretettel üdvözöllek.

Kolozsvár, 1972. III. 6-án

Kedves Örkény István!

Sorozatos családi tragédiák miatt három hónapos késéssel válaszolok kedves levelére. Elnézést érte.

Mindenekelőtt szeretném tisztázni, hogy az Egy panaszgyűjtő panaszai és a Valaki csemeté előtt, 1969-ben elküldtem Önnek első kötetemet, Árnyéket eszik a víz címmel, s abból az alkalomból leveleket is váltottunk. Csak azért emlékeztetem erre, mert levelében felrója az itteni kiadóknak, hogy a fülszövegben nem jelzik az író korát.

Eveim számát tekintve még fiatalnak érezhetem magam, harmincöt éves vagyok ugyanis, nem beszélvé arról, hogy mindössze 7 éve foglalkozom rendszeresen irodalommal. A méreg most már bennem van, s ez egy életre az íróasztalhoz kötött.

Hogy távoli rokonának érez, mondanom sem kell, hogy ennek nagyon örülök. Bennem ez nem tudatosodott, de bizonyára ráéreztem erre, mert Ön az egyetlen író Magyarországon, akinek – úgy éreztem – el kell küldenem írásaimat. Ha nem veszi rossznéven, egy-két évenként ezután is elveszek idejéből egy-két órát. Legközelebb talán 1974-ben lesz erre alkalom.

Elismerő sorait nagyra értékelem, s ezuttal sem szándéksom Öntől válaszlevelet kiprovokálni, de érdekelne, hogy az első kötetemhez viszonyítva lát-e fejlődést, és ha igen, milyen irányban?

Még egyszer elnézést a késésért.

Szeretettel üdvözlí, Örkény István igaz hive: Kolozsvár, 1972. január 30-án

(A leveleket közzétette:
Demeter Zsuzsa)

Jegyzetek

A leveleket betűhív átiratban közöljük.

¹ A levél lelőhelye: Petőfi Irodalmi Múzeum, V.5589/382/2.

² Gépirat. A Sigmond-levelek a Sigmond család tulajdonában vannak. Sigmond egyik levelet sem írta alá, feltehetően megőrizte az elküldött levelek másolatait, vagy nem küldte el őket.

Nem lehet elképzelni, ahogy volt, hogy hogyan is festett a táj azelőtt, mikor az Eszkála és a Kalica között egybemerő töretlen sziklacsípő függött, s nem a mai szoros átellenbeni partjairól nézett szembe egymással a két tető, mert elképzelni csak elképzelhetőt lehet, és ez nem az. Pedig valamikor így volt, s a roppant vájatot a patak hasította ki az égig érő kőből. A két fakorlátos híd, amely átível a meder fölött a szoros kezdetén és a végén, ahol a tóba torkollik, egy másik történelem kései vadregényes idilljének a mása, semmi köze ahhoz a hyperboreus korhoz, amely jeltelen süllyedt itt el a sziklaháttal. Lehetetlennek látszik az a néma, eltökélt erőszak, amellyel ez a vígan csobogó csön-desség formálta át a tájat, mely gyanútlan otthont adott neki, hogy valósággal kettévájja végül. Bár pusztított földrengés is e kies erdővidéken, a hegység távolabbi, de azért nem túl távoli erdőmélyi szakadékat, amelynek alján a legtikkasztóbb nyárban is fagypont uralkodik, annak rovására írják, ám a szoros történeténél meg sem említik azt a világot átszabó mozgást.

Nincsen valóság. Csupa elképzelhetetlen kép ez a parányi hegyvidék. Ami megszűrő alig emelkedik a környező dombságnál magasabbra, az közelről nyaktörően merész meredek sziklafalak alkotta roppant hasadék, aláhulló kövek koppanása, tobozok ringása vékony ágak hegyén a fal peremén a tébolyult magasságban, finom por szitálása a fénysugár pászmájában, és szüntelen madárcsivitelés és bogárcirpegés. Falvak és utak közötti kicsiny térségébe zárva egymás után rakja ki girbegurba csapásai mellé a kiugró sziklatetőket, kőfülkéket, álbarlangokat, zuzmó és cserje benőtte köves ösvényeket, a hágót, a hegyi kaszálót, az erdészházat és a kísértetes szakadékat, a tavat, a patakot, a forrást, sorra minden olyasmit, amit a délen kéklő fennsík sok-sok széles és szabad kilométerét bejárva sem lehet különben meglátni. Messzi tájakon sejteni hasonlót, távoli égövek alatt. Ám a világ folyton újra megtörténik mégis, az ismeretlen messzeség az ajtó elébe áll, és azt hazudja, itt vagyok, itt voltam, és mindig itt is leszek.

A patak persze nem ugyanaz már. A meder és a forrás azonos, ám nem lenni benne sehol sem az erőt, ami a kő ki-formálásához kellett. Bár esők évadján és hirtelen olvadáskor folyásiránnyal szemközt haladva a szorostól fölfelé, időnként eláraszt falvakat ma is, ám a vize többnyire sekély, és csekély a sodra. Csak a medrén látszik, hogy bőszerűbb vizeket vezetett le régen. Egykor gyógyerő úszott valahova benne, a vízváltató völgyében csevizének hívták, ám a bányaművelés következtében elapadt, felszívódott a gyógyvíz, és maradt a mai, amiből senki sem inna, amiben senki sem merülne meg. A tóban is tilos megmártózni, amelybe befut a szoros mentén, bár nem azért. Tré-

fának hangzik, hogy torkolatvidék ez, de az. És nem az mégsem.

Mert nem valóság a tó sem, amit az Eszkála gerincéről belátni észak felé, a Kalica alatt elnyúlva. Onnan fentről magányos, vad vadont ígér a cikkcakkos kis öblök sora az erdők alatt, tiszta víztükröt, bár nem kéket, hanem feketét, és benne jéghideg vizet, kiterjedt tengerszem káprázatát. Csakhogy ez az állóvíz nem tengerszem, nem töbrökben gyűlt fel, nem suvás árkaiban. Papíron született, idillje az utolsó érzésig kitalált, megtervezték, mint a házakat, melyeket, ha a völgyzárógát egyszer ledőlne, úgy söpörne el, mint vihar a szálfákat lecsupált oldalakon. Túlso végében, akár valami titokzatos kutatóállomás, parányi víztelep zümmög. A hegyről, a sziklatetőkről nem látni el arra, mert csak a nyugat, az észak és a dél horizontja tárul fel, keleté nem. Északon sem látszik az autótűt, ami a tavat kerüli körbe. Úgy tervezték meg az egészet, hogy azt a hamis ígéretet tegye, létezik ekkora szabadság. Pedig igazából csak tettetni lehet, hogy volna.

Sokan járnak erre. A séta, a biciklitúra, a kirándulás, a sziklamászás, az egyszerű gombászás, de még a vadászat is végig-sétál a völgyön. Mindegyik azt szereti, ha nem találkozik a többivel össze. Csakhogy ehhez túl kicsi a térség. De kicsi tulajdonképpen a világ is. Az egyetlen út lombalagútban halad a part vonalát követve. Valamikor országútként vágott keresztül a völgyön, de a gátépítés után megszűnt az átjárás. Ma mindenfelől sorompó zárja el, csak pár engedéllyel rendelkező jármű közlekedhet rajta, a vízműé, az erdészeté, na meg a horgászoké, akik a fák tövében, sekély öblök rekettetésében tákolnak hevenyészett szárnyékokat maguknak. Egyik-másikba nyaranta napkeltekor úgy betűz a vízen visszalobbanó fény, hogy minden bizorrral délelőtt nem is lehet benne megmaradni. Talán esti pecázásokhoz találták ki az ilyet, hogy előtte hadd szívja meg magát melegséggel, amit aztán tartson bent, mint nagy levegőt a tüdő, másnap reggelig. Vagy lehet, csak véletlen sikerült így. De ahhoz el kellett rontani nagyon.

A parton lakik a langy locsogás, a hullámok ringása fénnel, napcsapdával. Néhol gázló vezet át a túlsó partra, a tóba benyúló keskeny félszigetekre, ahol táblák hirdetik, hogy ott lenni tilos, de nincs aki betartsa, és aki betartassa, az sem. A part mentén körben több helyütt régi, ódon várak romjai várják a fák között, hogy valaki az útról letérve odatévedjék és megsejtse nagyszerűségüket. Egy-egy halom kő, még csak azt sem lehetne megmondani, hogy mi lehetett, ha máshonnan nem volna tudható. Nem tudni, kik építették, mikor és miért, és hová tűntek, sem azt, hogy vajon mit őriztek itt, ahol semmi nincsen, vagy csak csupa olyasmi, amit ellopni lehetetlen. És mégis, a várak ledől-

Kitárt karú alak 5

tek, az ellophatatlant pedig láthatón elopták, és mást loptak be a helyére.

Immár örök titok marad, mekkora és milyen lehetett a régi völgy, mely valamikor szabadon ásított az égre, ma meg halak, rákok és kagylók lakóhelye, s hogy mekkora lehet a meredek árkok öle a régi völgyben. Hatvanegynéhány éve nyelte el a víz, vannak, akik még jártak-keltek az országúton akkor, és letekintettek pereméről a mohó mélységbe. A hatvanból hetven lesz, azután nyolcvan, azután kilencven, majd meg száz, és azon is túl, azok az emberek egyszercsak elmúlnak, mint a múlt, és már nem születnek olyanok, akik fogalmat alkothatnának róla, mekkorára tárul a fenék a csöndes víztükör alatt. Lassan majd elenyészik az emléke is, hogy valaha más volt a táj, ami innen az égre nézett, és a bérc gyönyörű lázáma végképp valósággá válik. Hisz könnyű elfeledni már ma is, mikor egyszercsak aombok szétnyílnak, és felkomorlik az út fölött a szoros déli fala. Látványától elviselhetővé válik máris a hegyvidékbe véssett műviség.

A szorosban a valamikori sziklacsípő belsejéből kibeszett falon köfűlkék nyílnak, ki tudja, milyen időkben, ki tudja, miféle vadócok húzták meg magukat bennük. Csak annyi bizonyos, hogy a rejtőzködés nem tarthatott soká, a fűlkék keskenyek, ülni, feküdni alig lehet bennük, vagy talán egyáltalán nem is, nemhogy kóboroknak még kóboreszközeik is elférhettek volna bármelyikben. Álbárlang, nem valódi ez sem, csak ígéret, amit nem tart be senki. Talán a kóbor vadócok sem valóságosak, hiszen nincsen semmi nyomuk. Csak egyetlen név vibrál elő a múltból, bár ennek viselője nemigen bujkálhatott, mert nem volt neki miért. Különben ki tudja? Mert még csak ez a név sem úgy a valóságé, ahogyan a valóságé a világ.

Az Eszkála gerincén magányos, megszürcült fakereszt hirdeti a pápistaság határát, mert a vízvásztón belülré nem jutott el a reformáció. Hitvédő Herkó páter emléket hivatott őrizni ugyan, ám Herkó

páter sohasem élt, így nem is állhatta útját dúlt hiteknél se itt, se másutt. Pontosabban élni élt, csak épp a nyelvben, és mostanra onnan is kiveszett már, hiszen régesrég nem mondta senki, hogy tudja a Herkó páter, vagy hogy a Herkó páter vigye el, ahogyan régen hangzott a mondás. Élt viszont és járt a földön e hegyvidéktől kicsikét északabbra egy Hirkó nevű atya vagy barát, aki valóban elszántan harcolt a római egyházért. Talán ő vetődhetett el erre. A palócok apostola a tizenhetedik században templomot foglalt vissza a kálvinistáktól, s ez elég az egykor vadkatolikus vidéknek emléke megőrzésére. Mégis elveszítették ebben a keveredésben. A keresztet sokkal később, a tizenkilencedik század végén állították. Ki tudja, akkor kiének mondták és gondolták? Mindenesetre már régesrég másoké. Világvégre űzött, nyomasztó álmokat kergető, vagy azok elől idáig futó szerelmesek vészték bele a nevüket bicskaheggyel, éles kövekkel, ki tudja, melyik mivel, a fa csupa karistolás és vágás, ahol a nap kiszívta, széjjelrepedezett és kihaladt, megmutatva, mennyire nehéz is a szerelem súlyát viselni, hát még mindenkiet, aki csak erre jár. Ide hozzák terhüket, akiknek van valakijük, bánatukat, akiknek senkijük. Ülnek, állnak, elnézik az előbbieket feliratait, nekik nincsen, amit mellé karcolhatnának.

Odáig előbb a szorosból a kerekre kötött sima kövön kell felkapaszkodni a falra, aztán a zord és meredek hátán emelkedni egyre magasabbra, cserjékbe, csenevész fácskába, kiálló rögökbe fogózva. Ott fent mindjárt megszimatolni a hegység levegőjét, a könnyű szellőt, ahogy arcon csap a tó és az erdő illatával, vadetetőik tikkasztó szénaszagával, az előtekeredő bolyongás izgató párájával, mely egyenesen a feltoluló felhők közül száll alá, mert másfelől sehonnan sem jöhet. Keleten, lent, kitárul a falu, fölötte a tehetetlenség, a beletörődés csöndje, még akkor is, ha éppen szalagfűrészt visít bele, de nem mozdít se hang, se némaság senkit arrafelé. A kaptató tovább viszi fölfelé az utat a napverte gerincen, ahová már előre odahallik az avarsurrogás, a gallyacskák talpalatt-roppanása, minthogyha csakis azért hallgatna a horizont, hogy kivehetővé váljék a sok kis finom nesz. Viszi az utat, és elviszi a szoros képét is magával, mikor a szélső lomb szétnyílik s összezárul. Onnan egy újabb út kezdődik, egy másik vidék fölfedezése vagy elszalasztása.

Mert az erdei ösvényeken szeszélyesen kóborol az eltévedés, a szakadék elvétése, a hosszas bolyongás a cserjésben, a bükkök és tölgyek törzsei között, ahonnan az eget se látni, és a váratlan találkozások jámbor vadakkal, akiknek ösztöneibe pontosabban belemaródott a táj örökké mozgó alaprajzában minden változása, mint akármely térkép lapjára bár csak egyetlen vetülete. Ők már akkor is erre csatangoltak, mikor még zsurlóból és páfrányból állt az erdő, és a mészkőalakzat elfoglalta a falu mostani helyét, és itt lesznek, ameddig el nem űzi mindahányukat az ember.

Az erdőben magányosan tengődik a remény, hogy nem jön senki szembe. Ám ha ez is hazugság, akkor nincsen menekülés.

EGYED EMESE

Miféle december

*Élni a mostban, érezni a tétjét.
Közvetlenebbül kimondani mindent.
Örvendezni elevenebb beszédnek,
más szemmel nézni létezőkre:
lenni.*

*Könnyebb, könnyű kézzel papírra vetni
dédelgetett vagy új felismerést.
Nagyobb bizalommal a hétköznapi-időben.
Hetekig mintha ünnepekben járva.
Valahogy mintha lebegve, másképpen.
Így volt talán.
Emlékek délibábja.*

*Ha kérdeznél: harminckét éves múltam.
Annyi voltam, nel mezzo del cammin,
ha kérdeznél: jöttem, láttam, tanultam.*

*Középiütt kocsibejáró, kétoldalt
két-két szerkesztőségi szoba, ablakos.
Az ablakok a Főtér fele nyíltak.*

*Mit kellene igazán mondani.
Kinek kimondani a lelkes zajban
az érvényes, nem cenzúrázott szót.*

*Milyen december volt, és milyen újév.
Az irodalom új hangját kereste.
Hírek, rémhírek, szervezkedő ország.
Így volt talán.*

Látom magam a képben.

*De képlékeny az emlék, elhagyom már.
Eltiltott versem lapba-kerülése
nem váltott meg, a világ így megyen.
Egykötetes szerző, bíztam magamban.
Mit Helikonon: Parnasszus hegyen.*

*(Itt van a vers: az Igaz Szó nem hozta.
Lobogtattam a szabadság jeléül.)*

Relatív

*Alig vannak már bábok a színen.
Leöldököltek gyorsinú futárt,
szelíd lovat és jónéhány parasztot.
A sarokbástyák rendre leomlottak,
a királynő gyűrűje elgurult,
csipkéje gyűrött, ferdén áll a kontya.
A makulátlan mozaiklapokra
paták, sarkantyúk vágta sebhelyet.
Még néhány báb –,
a király hova lett?
Az ellenfél felajzva, rengeteg
tévedhetetlen harci ötlet hajtja!
De valóban, a király hol lehet?
S fehér
vagy fekete a birodalma?*

MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA

túltermelés

a barátaim szerint egy átlagos irodalomkedvelő polcán a könyvek 3%-a kerül több alkalmi elolvasásra, 45%-a pedig még egyszerre sem. ez egy számokkal + százalékjelekkel ellátott állítás, így elfogadható igaznak.

a statisztikák szerint túltermelünk: 1,6 t ennivaló végzi a kukában évente. a felmérések nem részletezik azt, mennyi verset dobunk ki, de az ételből kikövetkeztethető. a számadatban van tizedesvessző, mértékegység és megbízható online hírportálról származik, szóval elfogadható.

anyám szerint az újságpapírba csomagolt karácsonyi ajándék ugyan csúnya, de megelőzheti a papírpazarlást. a reklámokból pl. masnit lehet kötni. tw: a nagyszülők ajándékát nem ajánlott gyászjelentésbe csomagolni. saját tapasztalat alapján elfogadható igaznak.

egy facebook-poszt szerint napi 16 000 szót mondunk ki, amiből átlagosan 40 gépelt oldal lehetne. ezt a valóságban kevesen próbálták, de a munkáltatók elfogadták igaznak, a pályázat elbírálói elfogadták igaznak, a tanárok elfogadták igaznak, a reductio ad absurdum módszer pedig nem alkalmazható.

a kongói szénbányákban meghalt gyerekek sose fogják elolvasni a verseket, amiket azokon a laptopokon írtak,

amelyekért ők dolgoztak. nincs arra vonatkozó statisztika, hány vers születik meg, és ezek közül hányat gondoznak. a gyerekekre vonatkozóan sem.

a nyilvánosság nem válogat. anyámnak nincs ideje olvasni, a barátaimnak ritkán van, a kongói gyerekek szerintük nem is tudnak. ez is lehetne rövidebb. nagyobb betűk = több papír. az vagy, amit válogatsz. / az vagy, amit önszántadból válogatsz.

a nyilvánosság nem válogat. ott lehetsz te is, ott voltál akkor is, a kevesekkel. úgy termelj túl, hogy megérje, hogy elfogadható legyen: nem az újságpapír, nem a 40 old./nap – az a 3%, amit nem éget szénné a leváltott nyilvánosság.

HORVÁTH BENJI

30 to infinity

avagy megint írtam egy apokaliptikus alanyi verset, pedig a *Helikon* folyóirat 30. évfordulóját akartam volna megünnepelni, most mit csináljak?

ne akarjon botrányos lenni de nem baj ha az elkel egy kis botrány amilyen érzékenyek vagyunk azt olvasom ma minden nap apokalipszis vagy csak ezt vontam le magamnak ma is kiderülök valahova a félelemmel kezdődik az apokalipszis de nem a szabadulással a szent hagyománnyal vagy mindhárommal 31 és fél éve születtem 30 éve szabad kelet-európai országban élek így nézünk ki milyen érzés 30 éve szabad kisebbségben élni kérde a riporter én megengedhetem magamnak hogy ne egyek húst vagy tejterméket és megigyam a zöldséglevet minden reggel megengedhetem magamnak hogy örökké akarjak élni csak tudnám melyik nadrágot vegyem ma fél csak tudnám melyik munka a fontosabb melyik határidő mi derül ki ma és hova és mivel tartozom a hagyománynak megmutattam a meztelen felsőtestem az instán semmi botrány csak égnek az erdők kezdem elfogadni a testem mire egész ember leszek eljön az apokalipszis ciszták vannak a vesémen és háború a fejemben de minden nap meditálok és hiszek a szeretetben a türelemben a szisztolében & diasztolében és a kettő közötti csöndben a diverzitásban a transz ilvanizmusban de kit érdekel az irodalom kérde a riporter és kitárja karjait innen nézve teljesen krisztusnak hat mintha valami botrányos lehetne még ugyan már karoljuk fel fiatal tehetségeinket a jövő ügyis sötét mint a denevérember barlangja én dacból hiszek a gyógyulásban találkozunk a barlangban kit érdekel a szerelmi bánatod amikor axxonil & fast food & instant & a halál anyála de mit tehet egy zaklatott ördögszekér kelet-európa fia

*

dacból nem engedem hogy lehúzzanak a zsarnokok van nekem pallérozott neurózisom veretem a punkot jerikó falainál szeretem az elnyomottakat és a kurvákat mert nem vesz rajtuk erőt a halál

*

tudod meséltem wurmbrand a magánzárkában négyet tudott lépni de ő csak hármát lépett mert szabad volt a denevérember ma is szembenéz démonaival plátón

Skizoid fejek

barlangjában kialszanak a gyertyák mi teremtjük meg a saját valóságunkat mondta valaki egy ted-talkban dacból hiszek neki el fog múlni az axxon és az instant ahogy elmúlt róma a halhatatlanság olcsó vigasz horatius tudta azért mondta hogy halhatatlan művei által és akkor mi van? ő sem rekeszt klímaváltozást mit tehet egy irodalmi lap kelet-európa fia luther márton azt mondta ültet egy almafát ha holnap eljön az apokalipszis martin luther kingnek van egy álma messzire gurultunk istenem a fáktól nagyon 30 év elég hogy a felvilágosodás átessen a lovon vérben forgó szemekkel mentegjük a világot a túloldalon elkel egy botrány amilyen érzékenyek vagyunk az dobja rá az első követ aki nem fél aki tud aludni aki tudja hogy melyik a fake news és melyik az igazi aki még tudja hogy melyik a jó és rossz tudásának fája ebben a kertben ami zsugorodik évről évre valaki csak túl fogja élni mondja a riporter de kifütyülik ha kipusztulunk pusztuljunk ki mind a riporter meg ne mondjon semmit csak tegye fel kérdéseit kisebbségben élő kelet-európai fehér férfi vagyok 31 és fél és nem tudok eligazodni az örökségemen vissza kell mennem folyton a barlangba és mire kiismerném a démonaimat szétesik a világ megengedhetem magamnak hogy rettegésben éljek de azt is minek és most mit fogtok csinálni kérde a riporter mögött az égő csipkebokor hogy most akkor mit fogtok csinálni?

SZÁNTAI JÁNOS

Helikon 300

Nyájas Olvasó, a fenti cím nem elírás. Nincs pluszban egy 0, amint az alábbiakból kiderül.

Ehhez azonban sétáljunk vissza a múltba 30 évet. Az 1989-es forradalmat a lakásunk ablakából néztem végig. Weöres összesének harmadik kötetét olvastam éppen. Abban az évben halt meg a madárhangú költő, azért. Hallottam, amint az utcán végigmorog egy harkocsi. Az ablakhoz tapasztottam az orrom. A gép szagotatott vonalakat hagyott az aszfaltban, mint amilyeneket nagyanyám szabásmintáin láttam. Később hallottam a lövéseket is. Berontottam apám szobájába, hogy én megyek ki a Főtérrre, forradalom van és nekem ott a helyem. Apám azt mondta, mész, hogyne, de előtte a könyvespolchoz kötözlek.

És akkor sétáljunk még picit az időben. Anyám 1974-ben halt meg. Ötéves kiskacsa voltam annak idején. Azóta készülök Lengyelországba, hadd lám, pontosan hol is. Aztán hazahozták és eltemették, ahogy illik, a Házsongárdban. Apámat valahogy összedrótolták, ő a saját lábán jött. Így esett, hogy miután végre közölték velem is, hogy anyám nem lengyellé, hanem anygallá vált, a soron következő világitásokkor apámmal mentem ki a temetőbe. Odatettük a gyertyát anyám sírjára, aztán nekivágtunk a fényrengetegnek. Ez itt Szilágyi Domokos sírja. Nagy költő volt. Ez meg Dsida Jenőé. Ő is nagy költő volt. Ez meg Kós Károlyé. Nagy író volt. Ez a Nagy Istváné. Író, író, de mocskos kommunista volt. Ezt halkan tette hozzá. Az volt az érzésem, hogy az írók, költők mind halottak. Élő költővel a fene se találkozik már.

Na és most vissza a forradalmi télbe. Egy nappal később apám végre kiengedett a házból. Hullt a hó, Kolozsvár főterén boldog-boldogtalannal lehetett ölelkezni, szép lányokkal is. Hát nem csodás dolog ez a forradalom? Aztán jött a karácsony, az újév, átestünk a küszöbön, egyenest be-

Kitárt karú alak

le a rohadt nagy demokráciába. Az orvosi egyetemre is bejutottam, revolúciós lendülettel. Odalent, Bukarestben valakik szabadon úgy döntöttek, fél jeggyel csökken-tik a bejutási küszöböt, és a vonal alatt szokás szerint tolongott a magyar. Erre már apám se tudott mit mondani. Akkoriban – na, ezt most sokkal kisebb betűkkel kellene szedni, tisztelt szerkesztő – már vagy 300 lapnyit teleírtam: versekkel, naná! Hogy legyek bár én egy élő költő, akit ismerek. Szóval, január vége fele apám azt mondta, beszélt egy Krkpfrc nevű emberrel – képtelen voltam megjegyezni a nevét, annyira megijedtem –, aki fogad engem itt meg itt. Basszus, tehát van még egy élő költő valahol, aki igazi, meg nagy, és ez az ember FOGAD engem. Mikor, kérdeztem elhaló hangon. Hát, tizenkettőkor. Vagyis fél óra múlva. Majd idegbajt kaptam. Azért a verseidet ne feledd el magaddal vinni, szólt apám utánam némi iróniával.

Olyan volt az az út a Farkas utcától a Főtérrig, mintha nem a Helikonra, de mi-

nimum a Csomolungmára másztam volna, oxigénpalack nélkül, a mőzesi kőablákkal zsákomban. Az irodalmi lap szerkesztősége a polgármesteri hivatal épületének egyik helyiségében volt akkor épp. Ácsorogtam egy ideig az ajtó előtt. És magoltam ennek a Krkpfrc nevű embernek a nevét: Lászlóffy Aladár. Ne cseszd el, könyörgök! Aztán elkezdett nagyon hideg lenni. Beléptem. És megint. És megint. És tavasz lett. Nyár, őszyk, megint telek. És már nem oda. A Nagyszamos utca 18-ba. És megint. Számatlanul léptem befelé. Aztán valahova az állomás környékére. Nem tudom a címet. A helyet, azt behunyt szemmel is. Aztán a Fellegvár alá, oda, ahol dőlni látszik a Helikonra az a szemétdomb. És ott voltak. Élő költők. Élő írók. És mekkorák, te jóisten! Lászlóffy Aladár, Sigmond István, Király László, Mózes Attila, Szócs István, később Fekete Vince, Karácsonyi Zsolt, Papp Attila Zsolt, László Noémi, Demeter Zsuzsa, Horváth Benji, André Ferenc. A spártai háromszázak. A helikoni zászló alatt.

Persze, elcsesztem a köszönést. És nem csak. A nevemet is alig tudtam kimondani. Meg sok minden egyebet is alig. Akkor is, később is, néha ma is. Alig. És mégis – nem azonnal, nem is gyorsan, inkább, ahogy itt feljebb zajlott a séta fel-alá az időben, komótosan, froclizva, panyókára vetett nagy szeretettel – kaptam ott lándzsát, kardot, sisakot, vértet. Meg bizalmat.

Egy embert nem említettem. Akitől annak idején a legjobban féltem. (Mondanám, hogy az erdélyi magyar irodalom Clint Eastwoodja, de más korban-történetben vagyunk.) És aki a kezembe adta a nagy kerek pajzsot. Spártaivá avatott. Egy alkalommal a kolozsvári bölcsészkaron olvastunk fel páran. Az esemény után ez az ember odajött hozzám, megölelt és a fülembe súgta: Na most megvan. Most elkaptad az irodalmat. Szilágyi István.

Hát itt állok. Ma is. És minden időkbén. A spártai 300 között. Időközben elmentek páran. Nem sokan. Nem kevesen. Mi, többiek, álljuk a sarat tovább. S ha erre jársz, vándor, vidd hírül a spártaiaknak: megcselekedjük, amit megkövetel...

A Kálvin utcai szerkesztőségben 2006-ban: Karácsonyi Zsolt, Király László, Lászlóffy Csaba, Szócs István, K. Jakab Antal

A Helikon 25. évfordulóján a kolozsvári magyar főkonzulátuson. Mile Lajos, Király László, Egyed Emese, Szilágyi István, Fekete Vince, Papp Attila Zsolt

PRILION 420

97

– szerkeszti Horváth Benji

ANDRÉ FERENC

a bújócskaverseny győztese

amikor belemelegedtünk a játszmába
még nem tudtuk h egy harminc évig tartó
bújócskaverseny frontvonalában kell kitartanunk
a múlt kivert szemével folyton leskelődik utánunk
robbanó rügyek mögött macskahűgy szagú
lépcsőházakban lihegése túlharsogja
a rozsdás vízvezetékek szörtyögését
a falak visszhangzó rideg figyelmét
lúdtalpas lába kilátszik még a függöny alól

a harminc éve fortyogó töltött káposztában
kopaszodó duzzadt májú hősök kószolgatják a csülköt
szájukban fogpiszkáló feszül mint kopjafa
állít emléket a foszladozó húscsapatoknak

a rendszerváltás gyerekkorában tévedt el
egy műbőr szagú harsány ócskapiacon
azóta is ott bolyong azok között
akiket koraszülött a kánon
akiknek letussoltuk second hand álmaikat
& internet kávézóban szívták el
a hozzájuk fűzött reményeket

itt állok én is közöttük arcom fehér máza alatt
restaurálhatatlan freskók félük a kilakoltatást
áldd meg uram kérlek a hallgatásaim
képtelenségem & érdektelenségem
áldd meg azt h lefosott bokával
leskelődöm a takarásban
szelídítsd magadhoz elfojtásaim
áldd meg a tanult & örökölt gyengeségeim
mert én már nem állhatom

áldd meg azokat akik feloldódtak a talajvízben
akiknek szemében szikrák helyett
erdőtüzek lobognak lendületüket
lemerevítette a kangörcs & gerincvelőjük
elcsöppögött a farkukon keresztül
akik besózták maguk mögött a földet
akik miatt szemantikai aknamezőkön tapogatózunk
áldd meg a vércsíkos rókaprém alatt
zsugorodó számolýforradalmárokat
akik mindig tudják melyik kezeket kell megszorítani

áldd meg azokat akik harminc éve tehetetlenül hevernek
az európai álomparalízisben & egyre nyálkásabb
fenevadak masíroznak körülöttük
áldd meg uram a mindig lesben álló tőzsdecápákat
akik évről évre lecserélik a fogaikat
csak mi hordjuk még mindig
ugyanazokat a harapásnyomokat
áldd meg őket mert tudják jól mit cselekszenek

nem dühös vagyok csak elhullott vadak
kiszolgáltatottságával ül meg bennem
a szégyen amikor naivitásunk & önhittségünk
ikertornyába csapódik a felismerés h
nekünk is izzad a tenyerünk & habzik a nyálunk

adjátok vissza a hegeimet

előbb-utóbb beleununk az ellenállás erotikájába
megszokjuk h lábunk alatt szaporodnak
a középszerűség kigyomláhatatlan palántái
belenyugszunk futóbolondok könnyörtelen vihogásaiba
beletanulunk a lemondásokba & lemondatásokba
megszokjuk h a kompromisszumok
nyomán bűdös a csapvíz & sötét a hó

lesznek még kipusztuló fajok lesznek
lesznek még megalkuvások lesznek
lesznek még öblítőillatú gyilkosok lesznek
lesznek még vörös iszappakolások lesznek
lesznek még katonatemetők lesznek

de mi fokozatosan beletanulunk a némaságba
akasztottak nyugalmával tűrjük a szél hullámainak
beletanulunk a büntudat szorgos macskáinak
kaparászáiba öklendezéseibe dorombolásába
elnézőek leszünk önmagunkkal szemben
megmártózunk a cinkosság mocsarában
segítünk a megalázottaknak bosszút állni
felajánljuk nekik adónk 2%-át
beíratjuk őket vértan órákra
megbocsátjuk a megbocsáthatatlant
azt mondjuk majd milyen szépen tört el a csontja
milyen szakszerűen tépte ki a haját
milyen jól áll a kezében a gumibot
& felmentjük az igazságot a szolgálat alól

néha bedobunk kivert kutyák közé
egy-egy fölálldozható huszárt akinek
a por lemarta már az orrsővényét
h lenyalogassák újjáról a felelősség zsírját

majd ha tereken gyűlnek össze
h közösen vacogják át a telet
segélykiáltásaikat kialvatlan
telefonszolgálatosok kapcsolják el

hiába állunk szemben a faggyal
előbb-utóbb megunjuk gyerekek
megfáradunk lehajtjuk fejünk & hazamegyünk
h megmelegítsük a töltött káposztát

az elmúlt harminc év kifűtetlen katedrálisában
tüdőbajos ministránsok avatják a szenteket
vacogó civil aktivisták izületeiben bujkál a reuma
harminc év váladékában oligarchák evickélnek
családbarát népirtások a délutáni műsoron

reményeink kimentek fűtőrésszni
németbe olaszba spanyolba
körmük alatt mindig vörös az eperhús
bezzegelnek esténként h régen minden
mert a sok szorongás közepette
elfelejtettük a félelem fémesezt

ki veszi el a toporgásunkat
ki viszi át az indulatunkat

ki hozza el a megalkuvók nyugalmát
ki törli el végleg a jelentéseket

amikor a gyomor helyén avokádómag remeg
megint ránt ront az ellen az arctalan tömeg
mutogatástól görcsölő ujjperceinkben
a ropogás egyre otthonosabban didereg
a forradalom egy harminc éves válóper
& nem tudjuk még h kinél marad a gyerek

BORCSA IMOLA

Átvonulás

Kondráth Évike látta meg elsőnek. Délre járt az idő. Éppen a meteoállomás kertjében palántálta a paradicsomot, szigorúan saját fogyasztásra. Egy pillanatra felállt, csípőre tett kézzel pihentette derekát. Vajon rosszat tesz a kicsinek?, tűnődött el, s végigsimított a hasán. Vigyáznia kell, nem fáraszthatja ki magát, Laci már ennyiért is leordítaná a fejét. És igaza is lenne, nem felelőtlenség ez? Ugyan, mégsem ülhet veszteg kilenc hónapon át. Ki hitte volna, hogy ez a Rudra tényleg tud valamit? Bár a gyógyszer hatása is lehet. Ki tudja? Jobban mondván, kit érdekel? A lényeg, hogy sikerült. De azért jó, hogy elment, mégis nyugodtabb most, hogy nem parkol itt. Ilyesmik jártak a fejében, miközben a látóhatárt kémlelte.

Miklec az abban az évben nem krumplit ültetett, átállt repcére. A távolban kéklő dombok alatt, búzaföldek zöldjétől közrefogva húzódott a virágzó repce élénksárga sávja, szikrázott a napsütésben. Évike szürkésbarna homályt pillantott meg a távolban. Lehunyta egy pillanatra a szemét, a vérnyomására gyanakodott, gyakran sötétült el a kép, ha hirtelen állt fel. Ez azonban más volt. Kinyitotta a szemét, de még mindig ott volt. Egy elmosódott, lüktető folt a láthatáron. Aztán halk, beazonosíthatatlan morajlás hullámozott végig a tájon. Te jó ég, a fülem is zúg, tényleg nem szabadna kifárasztanom magam, gondolta ijedten, és besietett az épületbe, hogy megigyon egy pohár bodzalevet.

Bent leült a forgószékre, kényelmesen hátradőlt, fejét a támláján pihentette. Rátehénkedett, így mondta volna az anyja, jutott eszébe, nem szép ez egy lánytól, hányszor hívta fel erre a figyelmét lázadó tinédzser korszakában, de még mostanáig sem szokott le róla. Így ült, behunyt szemmel, mikor hirtelen bevillant, ez egy homokvihár lehet. Felpattant, hogy ellenőrizze az elméletét. A láthatáron egyre nőtt a folt, és a zúgás is erősebbnek tűnt. Érezte, itt valami történik, jelenteni kellene, de mit? Tanácsatlanságában felhívta a kolleganőjét.

Rémán Szende a másnaposságtól fásult arccal könyökölt a konyhaasztalra, kávéját kortyolgatta, és azon töprengett, gyűjtsen-e rá, de aztán úgy döntött, inkább mégse, a szeme körül már úgyszemolyan feszes a bőr, mint pár éve, és

Androgyne IV

ez már a fotókon is meglátszik. Össze-rezzen a mellette megszólaló telefonra, de mire felvette, már visszaállt előbbi tompasága. Hallod a zúgást? Nem. Akkor nyisd ki a füled. Szende kedvetlenül vonszolta magát az ablakhoz, és megpöccintette. Aha, hallom. A kocsikat. Érezte, hangjába a kelleténél több flegmaság keveredett, de Évi jól ismerte, és izgatott is volt, elsiklott fölötte. Valami történik, mondta jelentősegteljesen, aztán leírta Szendének a látottakat. Én erre most nem tudok mit mondani, felelte ő a másnaposok közönyével, miközben a nyitott ablakszemen tükröződő arcát nézte. Nem is olyan gyűrött, állapította meg elégedetten, csak a feje ne hasogatna, le kellene szaladjon a patikába. Egyre nagyobb a folt, később hívlak, csapta le hirtelen a telefont Évike.

A gyógyszerertárban Lukács Elvira egy csésze vizet öntött egy hibiszkuszra, aminek növekvő bimbóit ketten tanulmányozták. Szóval hirtelen jött ez is, mint a keresztlányom esküvője, mondta. A bátyám nagyobbik leányáé, mi kereszteltük. Tudja, Maroson tanult az asszisztensin, tizenkilenc esztendősen összevagyult valami mérnökcskével, s egyszerűen csak bejelentik, hogy három héten belül esküsznek. Szilágycsehn, mert odaalósi a fiú. Persze baba volt a dologban, azért volt olyan sürgős, mi viszont azt sem tudtuk, hogyan fogunk eljutni olyan messzire. Avval volt szerencsénk, hogy volt az uramnak egy munkatársa

a gyárban, Egyed Pityu, ő ismert valakit Maroson, megadta annak a telefon-számját.

Úgy kellett felhívni, mint régi jó ismerőst, hogy szerusz, Pistu, jól vagytok-e, menyen-e a munka, főzte-e bé az asszony a zakuszkát? Hogy igen volt a válasz, az uram is elmondotta, hogy nálunk is minden rendben, szépen cseperednek a gyermekek, csakhát a termés idén nem volt az igazi, nem tudott az asszony eleget elrakni télire, nem ártana zakuszkából még vagy húsz borkán. S ha már itt tartanak, megkérdezi azt is, hogy az ő felesége hány kiló fuszulykát szokott rakni hozzá? Erre meg azt felelte Pityu, hogy úgy kell számolni, hogy jusson legalább hat deka minden borkánhoz. Miután ezt elbeszélték, mondta az uram, hogy ekkor s ekkor készülünk Szilágycsehbe, útba ejtjük Marost is, egyet kocintsanak.

A Sungarden teraszán idősödő, öltönyös férfi üldögélt, nyakkendője hanyagul az asztalra dobva, kiürült tányérok és whiskyspoharak mellé. Tokája petyhüdtlen omlott kigombolt ingnyakára, kezét a mellette levő szék támláján nyújtotta végig. Hátradőlve járatta körbe tekintetét a kerthelyiségen. Hevenyszett angoltudása ellenére annyit értett, hogy a sun napot jelent, s fanyalogva alapította meg, hogy a névválasztás nem éppen helyénvaló, és néhány pillanatig

>>>>> folytatás a 12. oldalon

az árnyék szó angol megfelelője után kutatott agyában, de aztán beismerte magának, hogy nem juthat eszébe, hisz sohasem tudta. Ez a Gyuszi, ez viszont jól beszél, gondolta, s alig észrevehetően bólogatott, ment neki a tolmácsolás. Bár nem szeretem, ha az ügyeimbe más is belelát. Mondjuk ez egy élehetetlen, azt se tudja, mire lehetne felhasználni, amit hall. Persze annyira mégsem tökkelt, a marhasteaket kikérni volt esze, hogy enném a zúzáját, nyúlt egy fogpiszkáló után. Könyökével véletlenül egy papírkupacot mozdított meg, az egyik lap alján aláírás, fölötte név: Hamar Béla. A fogpiszkálóval a szájában turkálva folytatta a szemlélődést, pillantása a bejárat melletti oleander ciklámen szirmaira tévedt. Ezeket biztosan most vették, gondolta, az övék, ami a garázsban telelt, éppen csak elkezdte hajtani az új leveleket, nemhogy virágozzon. Ha Iza itt lenne, suttyomban letörne egy ágat, hogy meggyökereztesse, mert ez olyan különleges színű, így lelkendezne, mert azt már elfelejtette, hogy a tavaly Görögországból lopott oleanderhajtások sem éltek meg. Elmosolyodott magában felesége feltételezett feledékenységen, majd tekintete a kovácsoltvas székekre vándorolt. Ahol van pénz, van ízlés is, gondolta. Lehet, jobb lett volna ismét vendéglátóiparba fektetni?, csücsörített, amint feltette magának a kérdést. Ha úgy vesszük, az öregotthon is egyfajta vendéglátóipar. Kevésbe szívderítő, mint ez itt, de legalább mindig van rá kereslet. Jól van ez így, gondolta. Csak éppen az az ügy, az kellene már elrendeződjön, dobolt a fogpiszkálóval a szék karfáján. Az asztal sarkára egy tarka lepke szállt.

Gutentag Gyuszi lassan ballagott hazafelé az étteremből, kicsit fáradtan, kicsit elszontyolodva. A tolmácsolás kimerítőbb, mint hitte, leszívta minden energiáját, s az ilyen Hamar-féle emberek társasága mindig elkedvetleníti és ingerültté teszi. Önkéntelen reakció ez, de ősrégi, már megtanulta kerülni ezeket az alakokat. Többnyire, de ugye nem mindig lehet. Az ilyenkor felébredő kisebbségi érzése most is bántotta. Hiába veti meg szíve mélyén ezeket a pökhendi bunkókat, teljesen tehetetlen az érzés előtt, talán a fellépésükben van valami, ami előtt védtelen. Ezt a védtelenséget érzi férfiatlannak, és dühös magára érte. Ezen morfondírozva még inkább felhergelte magát, terveivel ellentétben, ugyanis éppen azért választotta a hosszabbik utat hazafelé, hogy legyen ideje megnyugodni. A víztorony tövéhez érve megállt és rágyújtott egy szál cigire. Egyre-másra szívta a slukkokat, közben az omladozó vakolat megkopott szürkéjé és rózsaszínjét figyelte. Aztán majdnem hangosan kacagott fel, mikor hirtelen eszébe jutott, hogy Hamar tartármártás helyett tatármártást rendelt, és a pincérből is majdnem kibuggyant a röhögés. Aztán a nevethetnékje hirtelen szomorúságba csapott át, nyomorultnak érezte magát, aki ilyen lealacsonyí-

Gyermekek

tó munkát is vállal, pedig ő nem ilyen sorsra van szánva, a tehetsége sokkal többre predesztinálja. Csakhát ugye később kezdte. Nem szokványos negyven fölött írni meg az első verseket, tisztában volt vele, azokat el is dobta, és csak dolgozott és dolgozott, és azt gondolta, mikor majd kiküldi az arra érdemeseket, mindenki hasra esik, és csak úgy kapkodnak utána a szerkesztők, mert egyből felismerik, hogy ezek nem zseniek, hanem kiforrott remekművek, ehelyett viszont semmi. Sem-mi. Mikor is küldte el őket? Két hónapja? Azóta se kapott választ. Persze részben az ő hibája, miért a *Pavilonba* küldte, ennyi idősen a fiatalok rovatába? Mennyire megalázó, negyvenöt éves fejjel elepedve várja egy bűgő hangú, teletetovált suhanc választát. És minden nap, mikor üresen találja a Gmail-fiókját, pedig a Spamet is mindig ellenőrzi, szóval minden egyes nap egy lépéssel közelebb kerül a földi pokolhoz.

Ilyen szép virágnnyelven beszéltek meg, mesélte Elvira egy sárguló levelet leszákítva a hibiszkuszról, hogy szükségünk lenne húsz liter benzínre, Pistu hat lejbe adja literét, s mikor vesszük átal. Mert ez nyolcvankilenc novemberében volt, akkoriban ugye fejadag volt a benzínre, három hét alatt nem lehetett eleget meggyűjteni akkora útra. Ez a Pistu megpilóta volt Maroson, permetezőrepülőkön dolgozott, tudott feketén szerezni repülőbenzint.

Emlékszik, gyógyszerésznő, voltak azok a férfipizsamakék Daciák. Éppen olyan volt a miénk is.

Burján Sári napszemüvegét feltolta a feje tetejére, és a kormány fölé görnyedve leste a távolban a város fölött kavargó sötétséget. Még csak az kéne, hogy kapjon el a vihar, dohogta. Zsémbses kedvében volt. Este óta nyolcszor ment a gyom-

ra, az éjjel nagy részében a vécé és az ágy között ingázott, alig néhányszor tudott elszenderedni. Mikor harmadszor vagy negyedszerre verte ki hideg veríték a görcsöktől, már gyűlölt mindent és mindenkit: a tetves falut, ahol nincs egy éjjel-nappali gyógyszertár, meg a szomszédokat sem ismeri annyira, hogy éjjel zargassa fel őket gyomorfogóért, a fiát, amiért nem képes embert fogadni a lakásfelújításhoz, hanem az apját szekírozza, Öcsit, akinek csak füttyent, s az már fut is Németbe. Meg különben is egyre önfejtőbb, s szeplet örökké, indulás előtt is a csemegekukoricát vetette el, pedig amennyit ők megesznek egy nyár alatt, annyit igazán meg lehetne venni, mégis azzal töltötte el az időt, s tessék, fagyos-szentek előtt kikelt, szarrá fog menni az egész. Gizella meg rég elmúlt, s uborka még nincs téve. Mert megy a feje után, ahelyett, hogy rá hallgatna. Ő meg itt szenved egyedül, az sincs, aki elfusson gyógyszerért. Meg egyáltalán kinek az idióta ötlete volt ez a nyári kiköltözés falura? Ahogy közeledett, egyre gyanakvóbban kémlelte az eget. Nem vihar az, állapította meg nem túl magabiztosan. Talán seregélyek lepték el a várost?

Rémán Szende visszavánszorgott az asztalhoz. Üres tekintettel bambult maga elé, unt mindent. A bulikat, a másnaposságot, azt főleg, az itteni pasikat. A munkáját talán a másnaposságnál is jobban unta. A meteoállomás egy nagy szar, gondolta, semmi fejlődési lehetőség, pedig neki a pörgés kell, az adrenalin, a kihívások, egy hely, ahol kiélheti a kreativitását. Kitanul körmösnek, előbb arra gondolt, de belátta, hogy ahhoz túl izgága, lelki szemei előtt lepörgött, ahogy egy félresikerült szíromlevél vagy rossz felhelyezett strasszkő miatt lesöpöri az asztalról az összes lakkot, felrúgja a

széket, és hisztérikusan ordítva rohan ki a szalonból. Szóval ezt az ötletet hamar elvetette. Az is felmerült benne, hogy beiratkozik kommunikációra, esetleg közgazdászra, de az három dögunalmas év, már a liciben is rühellte az elméletet, ő a gyakorlati dolgokban jó, arról nem is beszélve, hogy ennyi idő alatt mennyi pénzt lehet keresni egy jó munkahelyen, szóval nem pazarolja ő az idejét tanulásra.

Az a repülőbenzin minket a következő faluig repített, ott dőglött bé a kocsí először. Alig tudta elindítani az uram. Aztán félóránként robbantunk le, Kolozsvár után valami faluban véglegesen. A műhelyben azt mondták, festékes lehetett a bidon, azt oldotta ki a benzin, s eldugta a kocsí szűrőjét, két napba telik kicserélni. Csendes ember volt az uram, Isten nyugtassa, szép lassan sétált át az út túloldalára, volt ott egy telefonfülke. Felhívta ezt a Pityut, de nem virágnyelven mondta el a véleményit az avas zakuszkájáról. Aztán meg felhívta az apatársat, a bátyámét, hogy, hű, látott-e már maga ilyet?, nézett ki Lukács Elvira döbbenten az ablakon.

Ahogy felpillantott, meglátta. A pillangókat. Nem egy, nem kettő, hanem több száz cikázott a tömbházak közt, narancsos-feketés villódzás települt az égre. Szóval erről beszélt Évi, pattant fel hirtelen Szende, s mivel úgy találta, hogy egy ideig még tartani fog az özőn, besietett, hogy tegyen magára korrekort és szájfényt, és aztán lőjön pár Insta-fotót. Vervörös vagy korall, ezen gondolkodott a tükör előtt állva, a korall talán jobban kiemeli a szeme kékségét, meg ezekhez a téglaszín pillangókhoz is jobban talál. Aztán sietve ment az erkélyre, készített néhány fotót a tömbházak közt cikázó, eget elsötétítő lepkeinvázióról, utána pedig megfordult, hogy készítsen pár szelfit. Az a rohadék víztorony pont rossz helyen van, igazgatta elégedetlenül a telefont, majd mikor sikerült egy jó szöveget eltalálni, csücsöríteni kezdett. Ha elég jól sikerül, akár Tinderre is kitehetem, gondolta közben, ideje lenne már egy normális csávóval is matchelni. Ismét eszébe jutott, mennyire unja már az itteni pasikat, hogy lényegében minden lehetőséget kimerített, csak a nős férfiak vannak hátra, de bonyodalmakhoz semmi kedve. Úgyhogy még kíváncsabb próbált csücsöríteni, és elhatározta, hogy lesz, ami lesz, nagyobbra állítja a körzetet, bár az veszélyes is lehet, mert nagyjából hatvan kilométerre már vannak színromán városok is, ő pedig románul alig gagyog. De majd csak elboldogul valahogy, elvégre a szerelem nyelve univerzális, gondolta, és jóízűen vihogott fel saját találékonyságán.

Auleu, ce mama dracului se întâmplă aici?, állt meg Cazimir Nedelcu kezében a horonymaró. A körülötte kavargó portól előbb azt hitte, nem jól látja, amit lát. Köhögve lépett az ablakhoz, jobban mondva a helyén tátongó lyukhoz. Ez a szünet éppen jól jött, már reszketett a keze. Egy pillanatra belefeledkezett a látványba, aztán ismét kattogni kezdett az agya. Holnapra vagy holnaputánra lesz meg a véséssel, azon töprengött, mi-

korra kéne hívni Józsit? A csövezést és dobozást még megoldja, de a húzás-hoz mégiscsak elkélne a segítség, kár kínlódni egyedül. Megbontott egy sört, húzott belőle. Az ajtó mellé kell dugalj vagy nem? Csillárkapcsoló meg egysarkú mindenképp, az már tizenhatos cső, de ha mégsem oda, hanem a másik falra, csak tizenhármas, na, mindegy, nem kell úgy előre szaladni, csitította magát. Bár egy hét alatt kész kellene legyen, hogy jöhessenek a fiúk vakolni, meg az ablakosok, azt sem lehet már halasztani. De hogy itt októberre költözés nem lesz, az biztos, addigra az alsó szint, ha elkészül, az is jó. Mondjuk, ha Luci mellé állna, nem a lófarmon gürizne most is. Mégiscsak nekik építik. De ezen kár vitatkozni. Holnap mindenképp bemegy az ablakosokhoz, meg a némettanárt is felhívja délután, a héten mégsem ér el hozzájuk, legfeljebb jövő hét közepétől tudna menni.

Gutentag Gyuszi úgy döntött, inkább ledől egy órára. A tolmácsolás rettenetesen kifárasztotta, mentegetőzött felesége előtt, de az igazsághoz az is hozzátartozott, hogy hiába teltek el évek, emlékezetében még mindig élesen éltek a fekete-erdei katasztrófák, azóta nem szívelte a különleges természeti jelenségeket. Magdika félrevette a gáztól a zöldpaszulylevelet, a párkányra könyökölve figyelte a téglaszín áradatot, és a szemközti ablakokban felbukkanó ismerős arcokat.

Kondráth Évike átszellemülten emelte pillantását az égre, festéktől rogyadozó pillái csak néha rebbentek meg, mikor úgy tűnt, egy-egy pillangó nekimegy, s csak utolsó pillanatban változtatott irányt. A keresztlánya jutott eszébe, meg a plüsslepke, amit valami vásáron vett neki. Mindenhová magával vonszolta, és folyton gyámbászta, egy idő után már inkább emlékeztetett amőbára, mint lepkére. Miklezcékkal hét éve vesztek össze, igen, éppen hét, azóta nem találkoztak. Ildivel gyerekkori barátok voltak, de az ember mégiscsak a férje pártját kell fogja. Ha viszont egészen őszinte, meg is könnyebbült. De az teljesen érthető. Nagyjából egy időben született Zsuzsi, és tudta meg ő, hogy nem lehet gyereke. Próbált együtt örülni Ildivel, de nem ment neki, ez az igazság, kétszínű dögnek érezte magát folyton. És akkor még a keresztanyaság is. Valahányszor ruhát vásárolt a kicsinek, dühroham kerülgette, visítani szeretett volna, szízó vagy koszos vonatbudi fölött ürítő pózban, ahogy vesszük, torkaszakadtából, hogy csörömpölve törjön össze a vitrin üvege, bár sosem tudta, lehetséges-e az valójában, talán jobban kellett volna figyelni fizikaórán, gondolta néha keserűen. Hiába próbált nagylelkű lenni és pozitív, te jó ég, hogy rühellte akkoriban ezt a szót, szóval hiába próbált talpra állni, folyton legyűrte az elkeseredés. Szóval mikor összeveszték a választások miatt, részben megkönnyebbült, mostanság azonban egyre gyakrabban gondol rájuk. Jó lenne Ildivel elbeszélgetni a dolgokról. Kikérni a véleményét a fejőgépek típusairól, vagy arról, hogy

kell-e fogszabályzós cumi, mikor még foga sincs a kicsinek. Ilyesmik jártak Évi fejében, arról pedig, hogy jelenteni kelle-e valamit, teljesen megfeledkezett.

A lepkék két órán át özönlöttek, akkor haladt el a raj hátsó része is északi irányba. Utánuk már csak néhány tévelygő lepke érkezett, játszadoztak, le-leszálltak a kopár tájon egy-egy zöldellő bodzabokorra, virágzó tamariskára. Egy csalánok ölelte, furcsa romon, nagyjából tíz méter átmérőjű és fél méter magas, kör alakú falmaradványon, aminek oldalán szürkésrózsaszín és koszosfehér függőleges sávok váltották egymást, három lepke pihent. Téglaszín szárnyukon a fekete-fehér pöttyök szinte vibráltak a napsütésben. Aztán észbe kaptak, és ők is üldözőbe vették a rajt.

Alig néhány ember emlékezetében sejtett fel időnként a város neve, sőt, nem is a neve, csak egy artikulatlan hanghalmaz, mely sosem tudott formát ölteni, pedig ott volt a nyelvük hegyén, a legutolsó pillanatban azonban mindig elillant. Tudták, vagy inkább sejtették, hogy egykor létezett egy város, egyeseknek még az is rémlett, hogy jártak ott valamikor, pontos részleteket azonban nem tudtak felidézni útjukról, sem az otthagyról.

Jeffrey Alton, a Massachusettsi Egyetem ígéretes tengerbiológus doktorandusza – aki egyébként az entomológia iránt is különleges vonzalmat érzett – volt az egyedüli, aki az első években teljes bizonyossággal tudta eszébe idézni a város nevét. Titokzatos eltűnéséről úgy szerzett tudomást, hogy rákeresett a Google Mapsen, mivel egyre inkább foglalkoztatta az a tétova gondolat, hogy el látogathatna Romániába, és esetleg jó lenne találkozni azzal a lánnyal a portói diákszállóról, aki a román diktátor látogatásáról mesélte azt a szokatlan történetet. Keresése azonban nem járt sikerrel, egyetlen ilyen nevű romániai városa sem talált. Hogy gyorsabban menjen, Facebookon írta be a lány nevét, gondolta, onnan könnyen kideríti, hol lakik, azonban őt sem találta. Egy pillanatra saját emlékezetében kezdett kételkedni, ekkor azonban eszébe jutott, hogy a lány erdélyi, Drakula óta mindenki ismeri Erdélyt, nem nagy vázsisztdász végigbongészni egy térképet, míg megtalálja a várost. Ez a módszer sem hozott sikert, s már le is tett volna a dologról, ekkor azonban véletlenül rábukkant egy cikkre bogáncslepkék radarokat órákra megzavaró romániai átvonulásáról. Először nem tulajdonított ennek jelentőséget, de néhány nap elteltével, néhány témába vágó cikk átfutását követően arra jutott, hogy összefüggés lehet a lepkeáradat és a város eltűnése közt. Az idő előrehaladtával egyre mélyebbé vált a meggyőződése, s habár vezetőtanára tiltakozásának engedve nem változtatta meg doktori disszertációjának témáját, a jelenség annyira foglalkoztatta, hogy hátralevő életét, dacolva az elbocsájtással és pénzhiánnyal, ennek felderítésére szentelte. Az áttörés elmaradt.

MOLNOS LAJOS

Szomorkás

(...Szabó Gyula, Lászlóffy Aladár, Marosi Péter, Mózes Attila, Sigmond István, Létay Lajos, K. Jakab Antal, P. Lengyel József...)

A cseresznyés kert..., ó, Istenem!
Elfogyott belőle mind a nyár.
Ősz festeget a lombokon.
A fecskénép rég messze jár.

Szél tépdesi a lombokat.
Dér terül: hűvös szemfedő.
Barátok múlnak, kedvesek:
Torkos lett a sok temető.

Múlnak barátok, kedvesek:
Vadulhat bánat, fájdalom,
Hallgat a szó, lelóg a kéz –
Istennél már az irgalom.

Elhagynak mind a vágyaink,
Se ok, se düh már nem marad.
Alszik az ember, álmodik,
S lucskos-izzadtan felriad.

Elfognak rendre vágyaink.
Megunja magát a remény.
Gyűl belénk a szorgos halál:
Végéhez közelg a szép regény –

A cseresznyés kertbe hát nincs miért:
Terengenek hús szemfedők.
Barátok múlnak, kedvesek –

Belakják szívem a temetők.

Boldogság

Ó, ezek a jóságos reményecskéim!
Kitartó, hűséges mindahány,
akárcsak egy-egy Nemecek Ernő.
Szeretem őket,
és ők is szeretnek engem.
Esténként, a régvolt ház tornácán,
körbeüljük az életet,
mint vacsoraasztalt a meghitt család.
Milyen jó nekünk, merthogy
van, akit szolgáljunk mindhalálig! –
mondják.
Milyen jó nekem, merthogy
vannak, akiket szeressek mindhalálig! –
mondom.
Ülünk a régi ház tornácán,
szöszmötöl körülöttünk az est.
Nézzük a csillagpitykés égen
porzó Tejutat s a Göncölszekeket,
isszuk a korondi jó borvizet,
és boldogok vagyunk mindhalálig.
Oly boldogok, mint a szárnyashangyák
és az édesedő görögdinnyék
nyáridőben –
de tényleg!

FEKETE VINCE

Újracsatlakozás

A Helikon harmincéves évfordulójára

A hálózat kiszűr bizonyos
dolgot, kiszűr
kirostál kivág cenzúráz
a nyers a durva nem
megy például felveszem
beszélünk de eltűnik visszajön
a hang alagutakba futunk
be jel nélküli jelek
nélküli térbe pár szó néhány
mondat és megszakad eltűnik
majd visszajön megint
zakatol a vonat csattog
az alagútban sötét
lesz majd világos nappal
éjszaka majd újra eltűnik
minden fehérből sodorja
sorsunk fehérből feketéből
sodorja az idő fehérből
feketéből és színes fonalból
is az emlékek színeiből mesél
nem kell beszéljünk ahhoz
hogy beszéljünk mesél
minden ami volt mesél
a jövő tudjuk-e
értjük-e
érezzük-e

BOGDÁN LÁSZLÓ

A piros ruhás lány második jelenése

„Az tudja, mi a test, aki árnyat ölel.”
(Vas István)

A piros ruhás lány, akibe
21 éves korában szeretett bele,
örülten és halálosan, de akinek
az arcát sem látta, a Cîșmigiu
fái között suhant tova és barátja szerint
lehet, nem is volt arca, Kolozsváron,
a Helikon szerkesztőségéből kilépve
a szemközti járdán látta viszont,
1991 egyik sülyyedő májusi napján,
szerdán, de lehet pénteken?
Harangoztak, s éppen Attilával indult valahova,
de amíg toporogva az idegességtől,
kivárta, hogy zöldre váltsa a lámpa

és átrohanhasson a túlsó oldalra, a lány,
akin láthatólag nem fogott ki az idő,
olyan volt, pontosan olyan,
mint 1971 nyarán, mintha nem is telt volna el
közben húsz év, örökre eltűnt,
csak a nyugtalanító vörös körök
villódtak égő szemem előtt.
„Mitől vagy olyan ideges, Bembere,
előbb-utóbb megérkezünk, a vodkák megvárnak.
A vodkák soha nem tűnnek el,
mint a te vörös ruhás lányod – röhögött Attila,
és felelevenedett az első találkozás. –
Piros már akkor sejtette,
lehet, nem is volt arca!
S neki általában igaza volt. Hol lehet most?
Menjünk, Laci már vár.”
Teltek az évek, a vörös ruhás lány
Ezra Pound előtt is feltűnt a ketrecben!
Kísértette Vaszilij Bogdanovot is.
Utoljára egy festményen látta viszont Pákozdon,
2019 egyik villogó májusi napján.

Szerkesztőségi születésnapozás 2017-ben. Balról jobbra: Király László, Rákossy Tibor, László Noémi, Karácsonyi Zsolt, Szilágyi István, Horváth Benji, Deák Judit, Papp Attila Zsolt, Demeter Zsuzsa, André Ferenc

A tél

L'Hiver

„Unom már saját eltévedéseimet.”
Vagy eltévedéseid? Simán tévedéseid?
Minden esetre arra kértél, kísérjelek el,
lássam becsukódni mögötted a kaput.
Felszabadult lehettem, ez látszott rajtad.
Vagy annak a felismerésnek a nyugalma,

Androgyne IV

hogy ami nem függ tőlünk, az még nem
függetlenségünk bizonyítéka.

Sikerült bepréselődnünk egy zsúfolt
kirakatba. Ahogy a hordalék megülekszik
egy darabig a sodrásban. Mintha bennünk
talált volna sarkpontjára a tér,
ránk támaszkodva kibillent. Túl szép
voltál azzal a szakállas férfival a háttérben,
aki fehér garbóban hajolt feketéje fölé,
mint egy parttalan beszélgetős filmben.

A felüljáró mögül, az oldmobil kiállításról
szagot töltött túlkölés érkezett. Botladoztunk
a nevetéstől, azt hiszem, boldogok voltunk,
igen, a fogsorunk egy pillanat alatt
kiszáradt a szél hullámaiban. Becsöngöttél,
becsapódott mögötted a kertkapu.
Engem nem látott senki, s ha igen,
láttak valakit, aki hozzád tartozik.

A képtárba bizonyos felügyeletre vágyva
mentem. Tartson szemmel a teremőr. Talán
éppen abban a pillanatban találkoztam
azzal a kisméretű Rodinnel, amikor te
valaki előtt ugyanúgy váltál láthatóvá.
A márvány emberi bőrt megszégyenítő
lágysággal redőződik, változik testté, amelyről
azt mondják: valamikor szép lehetett.

A kő nem tárulkozik fel, legfeljebb
megmutat. Zárás után összebb fogtam
magamon a kabátot, és elkaptam a tekintetem
egy parkoló autó ablakáról. Az utóbbi kánikulák
idején többször figyelmeztettek a hátsó ülésen
felejtett gyerekre. Dehisz már javában benne
járunk az őszben, és a testnek sokkal több idő
kell a kihűléshez, mint a túlhevüléshez.

ÁRKOSSY ISTVÁN

20+30

„A papír nem nyújtható és a szerkesztő is
ember”, hangzott el gyakorta szobáról szo-
bára szállva tömény szivarfüstfelhők kö-
zött, vagy egy-egy új kötet megjelenését
követően az eldurantott pezsgősüveg(ek)
áradó finom páragőzével elegyedő mon-
dat, még anno, a *Helikon* öreg felmenőjé-
nek, az egykori *Utunk* szerkesztőségének
egymásba nyíló helyiségeiben. Merthogy
rendszerint több volt az írás, mint a közlé-
si hely, ilyen pátthelyzetben pedig a meleg-
szívű szerkesztő is egyszerűen: tehetetlen.
A kéziratcsomók sokasodtak, nem apadtak
el a fiókmélyen, s az elkoptatott Erikán gé-
pelt anyagok halmaza is láthatóan tornyo-
sult az íróasztalszéleken. Ezért igencsak
hasznos szolgálatot tett volna időnként
még néhány hasábnyi szabad tér a lapban,
hogy rovatszerkesztőink a megjelenést tü-
relmetlenül áhítozó szerzők szemközepébe
nyugodtabb lelkiismerettel tekinthessenek.
A helyhiány árnya mindegyre besettenke-
dett a grafikai és technikai szerkesztő asz-
talára; húzni, vágni kellett innen is, onnan
is, na de egyáltalán nem szokatlan jelen-
ség ez sorsformáló irodalmi csatatereken.
Pedig akkor a mainál jóval terjedelmesebb,
csaknem kétszer ekkora, majdhogynem le-

pedőnyi papírlapokon látott napvilágot az
indulásakor Kós Károly fejlécével ellátott
hetilap (a ma használatos betűkarakter is
annak az örököse), ám épphogy az extrém
oldalterjedelem okozta többnyire a guban-
cot, mivel emiatt kellett olykor eltérő jellegű
anyagokat egymás mellé illeszteni, domi-
nózni műfaji sajátosságok, stílus, tartalom
és forma figyelembe vételével. Ma, a talán
legszebb férfikorába lépő harmincéves *He-
likon* sokkal inkább kézreálló, már-már
folyóíratot sugalmazó kisebb formátuma
kevésbé kelti a zsúfoltság látványának ér-
zését, áttekinthetőbbé, tisztábbá, fogyasz-
thatóbbá téve az ott felkínált, korizlést tük-
röző, kalóriadús (két)heti irodalmi menüt.

A művészetek berkeiben nem ritka eset,
amikor a neves szülő tehetségtől kirobba-
nó sarja más nevet választ, nehogy már
azt feltételezzék róla, hogy nem képes sa-
ját imázsát a nagy fa árnyékában önálló-
an megteremteni. Ezért aztán jómagam,
aki kereken húsz évig tapasztaltam grafi-
kusként az *Utunk* berkeiben, hogy a pa-
pír tényleg nem nyújtható és a szerkesz-
tő is legfeljebb határokat feszegető ember,
elismeréssel tekintek az utódra, a *He-
likon* „személyiségére”, aki eleve nagykorú-
ként jött világra, verslábait szempillantás
alatt megvetve és noha – számomra jólesőn
konstatálva – olykor még ott bujkálnak raj-
ta a „nagy öreg” arcvonásai, 1989-ben pe-
helykönnyen felemelkedett és látványosan
kirepült a szülői házból.

Bevallom, az eltelt harminc évben ki-
tartó figyelemmel kísértem a lapot, ami
digitális korunkhoz is idomulva ma már
némileg más menetben ölt megjelené-
si formát, mint legendás elődje, még ha
a szerkesztői hozzáállás gyakorlatá-
nak lényege mit sem változott is a leper-
gett idők során. Külön öröm ért, amikor
nemrég, három évtized után ismételten
friss fazont szabhattam az újgeneráci-
ós lap számára főszerkesztője baráti ké-
résének eleget téve. Persze, időközben az
már másvalaki gondja lett, hogy a papír
még mindig nyújthatatlan. Néha elme-
rengve és az időkép fakuló kockáira visz-
sapillantva nosztalgiával idézem fel a
Szilágyi Istvánnal együtt fabrikált pén-
tek délutáni pörgő lapzárták sakkjátsz-
mának is beillő pillanatait, köztük példá-
ul az olyan mérőföldkövet, mint amikor az
Utunk kétezredik számát tördeltük, Ő az
elmaradhatatlan sárga Koh-i-Noor töltő-
ceruzájába foglalt fekete golyóstoll betét-
jével, én pedig fekete tintás rajztollam-
mal, elképzeléseinket ki-ki tükörre vetve,
még 1987 február 20-án. És lám, mahol-
nap már az itt-ott ősz hajszálakat is rej-
tegető harmincéves *Helikon* előtt szintén
felsejlik az ezredik pántlikás lapszám-
csúcs, amikor a megérdemelt röpke pihe-
nő közben majd élvezettel lehet kortyolni
az irodalom öröklét-elixiréből. És termé-
szetesen jóval nyugalmasabban és jóval
többet, majd azután is...

Levél a távolból

1.

Antantan-szórakat-péroszparapérosz! Ajjaj – motyogta maga elé Indi Mamáám Edemi, és széles papírligeyezőjével rég elagott füvek kipárolgását terítette szét sátorkonyhájában, ahol élt. A földön köröskörül emberek ültek, köztük Alkalmi Lám, akinek az Indi jóslata szól aznap. Egy másik fazékban valami prémies állat sült, égett bunda vaskos szaga keveredett a füvek, az emberek és más lények szagával. Alkalmi Lám mellett a vörös ember ült, és bolhái máris ott ugrándoztak inge alatt, őrijtően csiklandozva a hasát és ágyékát, a derekát és a combjait. Ha nem más, a jó vadász egész bolhanyája áthelyezte az ő testére lakhelyét. Legszívesebben felvisított volna, és őrijongve kiszalad, és odakint a porba veti magát, és addig dörzsöli magát a szemcsés üledékbe, míg vagy a bőre jön le, vagy a parazita távoznak.

Mit jelent az, amit mondott? – kérdezte a füléhez hajolva a vadász, és Alkalmi Lám érezni vélte, ahogy hajtettek fűrtjei hullanak őbelé. A viszketés már nem csak kívülről, hanem belülről is rágta őt.

Fogalmam sincs, egy szavát sem értem – válaszolta mogorván a vörösnek, aki gyöngéden belékarolt, szinte az ölében ült, már olyannyira rátekeredett.

Huss! – mondta Alkalmi Lám. Megrázta magát, és csípőjével arrébb lökte a vadászt. Kopjon le rólam! – morogta – és közelebb húzódott az utcaseprőhöz, akit ismert. A bolhák egy része vándorlásra adta a fejét, és mivel hamarosan az egész sátor népe vakarózott, Alkalmi Lám is kéjesen kaparászta magát, ahol csak bírta.

Azt mondtam, gyöngé virágszálak... – harsogta Indi Mamáám Edemi a vakarózók felé fordulva, hogy a mi Lámunk hamarosan útra kel, és azt, hogy odaégett a kecske, a kurva életbe. Ezt mondtam egészen pontosan. És most távozzatok, hogy kifüstöljem innen a sok hívatlan vendéget, akiket magatokkal hoztatok. Szeretnék magányomban merengeni a jóslatról, ami, íme, megmutatkozott, és még ezen a héten valóra is válik.

A népek egymás kezére lépve tülekedtek kifelé a sátorból, mert a füstölésnek az Indi azonnal nekilátott. Alkalmi Lám köhögve lépett ki az utcára, és rosszabbul érezte magát, mint valaha életében. A falak mellett szédelgett végig a város, és útközben többször is elvesztette a hitét abban, hogy hazaér.

A bélyegfestők utcáját komótosan égette a Nap, akárcsak az összes sikátorát és terét a városnak, és a sivatag minden látható és láthatatlan pontját.

Napkeltétől napnyugtáig Alkalmi Lám körül a városfal, mint a jó kenyérsütő kemence ontja magából a forróságot. A kövek

Solitude

közül halk surrogással pereg éjjel-nappal az agyag, a mész, a homok, a porrá őrldött fa és szövet, és halk sóhajtozás szivárog a falból a szieszta óráiban, és terjed mindenfelé, mint egy édes illat, mely felébreszti az étvágyat és a vágyakozást. Alkalmi Lámra eszeveszett sóvárgás tört rá, el nem tudta képzelni, mit kíván, mindent kívánt, de semmi sem elégítette ki. Késébeesésében rossz elmeállapota miatt arra gondolt, hogy ez az új örület, a bolhákból, azaz eredendően a vörösből kötött belé. De a nagy felismerés sem segített a baján, és nem lelte sehogysem nyugodalmát. És emígy teltek a napok, míg egy hajnalon levele érkezett.

A levél tartalma olyan zaklatottá tette, hogy komolyan aggódni kezdett, és arra gyanakodott, hogy elvesztette az eszt.

2.

Alkalmi Lám üzletében ült vékony rozsdabarna vászongatyában. Az üzlet keskeny, nem túl hosszú és szűk, tulajdonképpen egy kanyar, trombitabelső, ahogy ő nevezi. Kinézett a nyitott ablakon. A sikátor kiszélesedő végéből porfelhő kavargott felé, benne imbolygó árnyak, az utcaseprők serege. Az imbolygás zaklatott mozgulatsorokból tevődik össze és a hozzá társuló ütemes, súroló hangok egyvelegéből. A vesszőseprű alján reccsenő ágak kereplése őrijtő, akárcsak a kabócák. Alkalmi Lám füleire szorított tenyérrel ült, ám lassan a benti hullámváz zaja is őrijtővé vált, és nem tudta, mitévő legyen.

Az utcaseprők megálltak a kanyarban, és egymást túlharsogva kiabáltak be az üzletbe: Haa-lláa-m! Haa-lláa-m!

El-ááá-nn – mormogta nekik és felállt karosszékéből. Megrázta magát, a gatyát kicsit fennebb húzta a csípőjén, és kilé-

pett az üzlet elé. Szétnézett a társaságon, könyökeit a keskeny ablakpárkányra támasztotta és nekidőlt a falnak. Hátának bőrébe homokszemcsék nyomódtak, és hajába mész pergett, érezte, ahogy az idegen test érzékeny fejbőrén szerteszt szalad, és nyomában parázsló vágycsíkot húz, mert a mész olyan.

A seprűk elnémultak. A klán lélegzet-visszafojtva várta az aznapi mesét.

Amit ma mondok, igaz. Levelet kaptam, a nagyapám írta, aki már halott – mondta Alkalmi Lám, és félfordulatot téve, felsőtestét kicsavarva benyúlt az asztalára az ablakon keresztül.

Kihúzta a levelet és meglöbögte, hogy jól láthassa mindenki, majd odaadta a borítékot az írástudónak, hogy felolvassa jól hallhatóan a távoli címet, ahonnan érkezett. A partvidék utolsó postaállomása, hegyes szikla orrán az óceán fölött lebeg, alatta a tájtéző apokalipszis, fölött a végtelen felhőtakaró. Az utcák ott visszafordulnak önmagukba vagy a semmibe vesznek, az örök ködbe, amely három évszázakon át gomolyog a vidéken.

Azt írta, hamarosan meghal, és rám hagyja vagyonát. Valóban, ősem ő, és belőle fakadok, bármennyire hihetetlen ez. Anyám volt, akit ő nemzett egy nőnek, aki nagyanyám volt nekem. Hogy ez hogy volt, most ne firtassam, ám haladéktalanul keljek útra. Ne tagadjam, főként magam előtt ne, hogy mindez megjósolt volt. A kulcsokat a temetőrőnél keressem, a házban majd lassan rájövök mindenre, ami az otlétemhez szükséges, a túléléshez és a boldoguláshoz, az érzések felismeréséhez és elnevezéséhez. Indulhatok bármikor, mire odaérek, ő már mindenképp halott lesz, mert ez a dolgok rendje, vagy ez volt régebben, és ő ehhez tartja magát – olvasta Alkalmi Lám s szétnézett.

Az utcaseprők kitérőlt orccimpái remegtek, és egyre közelebb csoszogtak hozzá. A kör szűkült és fojtogató lett a levegő, Alkalmi Lám ragadós lisztgombócnak érezte.

– Óóó! – zengték az utcaseprők, mindenki a maga hangfekvésében, és ez a kitartott ó, benne némi áá a gyomrot is megremegtette, és remegett minden belsősege az embernek. Alkalmi Lám tenyerét a mellkasára szorítva kiáltott fel.

Íí! Hallgassátok! Indi Mamáám Edemi jóslata valóra vált, mennem kell közületek, mert ez a sorsom – mondta, és felhúzta vállait, fejét oldalra billentette, majd hirtelen mozdulattal zsebre vágta a kezét és hátat fordítva a bámész társaságnak visszament az üzletbe.

Az utcaseprők néhány pillanatig tanakodtak, hogy mitévők legyenek ebben a váratlan helyzetben. Úgy döntöttek, fogják seprűiket és továbbmennek, mert talán hogyha mindent úgy csinálnak, mint korábban, és az idők kezdetétől, akkor minden úgy is marad, ahogy volt és ahogy van.

Másnap az írástudó hangosan felolvasta a klánnak az Alkalmi Lám üzletére kitért értesítést:

A bélyegfestő elköltözött. Ha bélyeget szeretnének, vigyázzanak a meglévőkre.

Az utcaseprők egymásra néztek, és megéreztek az úr jeges vibrálását, a nyomasztó értelmetlenséget, mely a minden-

Fekete angyal

napokat megüli, mint egyes helyeket, például a partvidéket a köd. Alkalmi Lám olvasott róla, de nem tudta elképzelni, milyen lehet a sűrű és hideg homály.

3.

Régen mindenből sok volt, vagy túl kevés. Alkalmi Lám az iskolában megtanulta a dolgok körforgásának mechanikáját, és egy ideig teljes nyugalommal viszonyult ehhez. Ám ahogy teltek az évek, egyre több kérdés merült fel benne, és ettől elszomorodott, mert azt is megtanították neki az iskolában, hogy a kérdésekre már nincsenek válaszok, az nyer, aki jól improvizál. Nem szerette ezt a szót, számára semmit nem jelentett, kiskorától gyanakvással kezeli. Az utcaseprők is állandóan improvizálni akartak, amikor próbált valami új dallamot megtanítani nekik, de ők képtelenek voltak összehangolni a seprűiket, mert folyton valami máson járt az eszük. Nem is bánja, hogy kicsit eltávolodik tőlük, és a forróság városától – nyugtatta magát, és tovább lépkedett a kősvatag és a pampafüves mezők felé, ahol csatlakozik a karavánhoz, amely arra, a világ vége felé tart.

A karaván minden év nyárutóján útra kelt, és méréseket végzett, és minden év őszén visszatért, és visszatérésük után feljegyeztetett, hogy az óceán ismét közelebb jutott a sivataghoz, és egy újabb darab régmúlt hullt a habokba.

A hegyeken könnyűszerrel átjutottak, az idő szelíd volt, csak kétszer érte őket igazi vihar az út során, amikor a tevéket szoros körbe nyűgözték, és összebújva magukra terítették, a tevék között kúszva és faékeket verve rögzítették a vásznat.

A második vihar sűrű esőt hozott, és a karaván ősi vászna alatt tevék csámcsogtak és az emberek fojtott hangon sutogtak.

A partvidék ege homályos, nehéz felhők vonulnak fel és alá, állandó hadgyakorlatot tartva. Komótos és sikamlós, vad természetű szelek sikoltoznak és vihorásznak, suttognak csábosan és eszelősen. A partvidéken minden más, legfőképp a fény más, és ettől megváltozik a világ. Alkalmi Lám alkalmazkodni próbál a vibráláshoz az itteni levegő állagához és a szelekhez, és ahhoz a gondolathoz, hogy valamikor itt kezdődött a császárság, ám minden a végtelen óceánba omlott, és egyetlen hírnökei a világon ennek a ténynek ő meg a temetőőr és az ürgeképű boltos, akinek a felesége néha macskává változik és hetekig úgy kószál, és felmászik a régi postaépület padlására és éjszakánként hívogatóan nyávog, vagy nagyon panaszosan.

Amikor látótávolságba került a temetőőr háza, a karaván szótlanul kanyarodott visszafelé a hegyek irányába. Szelíd hegyek, lankás fennsíkokkal, sehol egy fa, csak a végtelen pampafű hullámozik, a kopár föld porzik, és azon is túl a sivatag és a verőfény.

A partvidék legszebb délutánján érkezett, amikor szétnyíltak a komor fellegek és a ködöt felszívták a fák, a sírkövek szürke tömbjei és aranyló napfény szitált mindenütt. A temetőőr hátát háza falának vetve ült, és mosolygott. Az égen hal-farkasok rikoltoztak, messze, bent, a mély vizek fölött. A partról olyannak látszottak, mint egy-egy fekete csík, szaggaatójel, ahogy Alkalmi Lám nevezte, és gyakran látta szemeiben, ébren és álmokban egyaránt.

Talán magas a vérnyomása – jegyezte meg a temetőőr. De az is lehet, valami olyan emlékről van szó, ami a retinájába ivódott – mondta, és tűnődő arcot vágott. A sírok között ballagtak, és átugorva a nem túl magas kőkerítést kis térre értek, közepén szökőkút, fekete bazaltból faragva, mint ahogy minden épület emitt, a régi üdülővárosban, amely valamikor a császárság szívében helyezkedett el, messze a tengerektől és óceánoktól.

A partszakadás előtt a temető egy erdő szélén volt, és az igazi város azon túl helyezkedett el. A vámház, ahol lakom, kétezer éves, de lehet, hogy négyezer. Semmi biztosat nem lehet már tudni, a nagyapja volt az utolsó, aki határozott véleménnyel rendelkezett a hely történetéről és úgy egyáltalán a régmúlt és a jelen, valamint a jövő masszává alakulásáról – magyarázta hadonászva és lihegve, időnként Alkalmi Lám karjába kapaszkodva a temetőőr.

Itt a platánoknál mindig elmondok egy imát. Néha a macska is lejön a fáról, szerintem ő is imádkozik – mutatott három kopasz és sima törzsű, helyenként a vedlés nyomait mutató fára az ór, és forró tenyerét Alkalmi Lám tenyeréhez szorította. Egy kulcsot pottyantott át elegánsan a tenyerébe és a tér túlsó felére mutatott. Bent minden nyitva van, csak a nagykapuhoz szükséges a kulcs. Tegnap becsíroztam a kulcslyukat, de azért legyen türelmes a zárhoz, csodákra a zsír sem képes.

Alkalmi Lám csodálkozva forgatta a hosszú fémkulcsot, amely úgy festett, mint valami hulló csontváza.

Látogasson meg minél előbb! – kiáltotta a temetőőr, és mielőtt megkérdezhetne volna, miért és főként kihez vagy hová imádkoznak ketten a macskával, puha hiúzjárásával visszaindult a temető és a vámház felé, amely vámház most egy szakadék fölött található, alatta bazaltsziklák és az őrzőgő habok, fölötté meg a nyár legszebb éjszakája, sötét, mint a szurok.

Alkalmi Lám bejutott a postaépületbe, és odabent teljes és áthatolhatatlan sötétség várta, és úgy szívta magába, mint otthon, a sivatagban a fény a ritka harmatot. Kitapogatta maga mögött az ajtót és neki-dőlt, majd matatva a falat elkezdett araszozni jobbra. Nyolc lépés után is csak sima falat talált, ezért visszaindult, és bal felé haladva hamarosan megtalálta, amit keresett. Mutatóujjában kellemesen bizsergett a voltbolha, a császári infrastruktúra csomópontja sárgás derengésbe öltözött. A fény ijesztő és csábító volt, és Alkalmi Lám beljebb merészkedett. Körbejárta az üvegtetős rondót, amelyben kis üvegfülkék álltak, és a fülkékben asztalok, az asztalokon meg mindenféle ismeretlen rendeltetésű tárgy és főként papír, szétmállva, vagy dacolva az idővel és az éghajlat sajátosságaival. A bejáratnál szemben homályos lépcsősor vezetett felfelé, és ő elindult egy narancssárga fénycsík felé, mely szőnyeget terített lábai elé. A konyha magas ablakában vörös villanás, izgatottan szaladt oda, de a zár csak nehezen engedelmeskedett, és nehézkesen nyikorogva húzódott fel végre a hosszú vas, és mire végre kitérte az ablakot, odakint csak a hullámok zaja, és valami delejes illat áradt, elszédült és a párkányba kapaszkodva felhúzta magát, és csípőjén egyensúlyozva homorított és nyelvét kinyújtva habzsolta a levegőt, amely sós volt és édes, mert a sóvárgás kútjából fakad.

El bahar, el bahar, el bahar! – ordította Alkalmi Lám, és hangja kifutott a nyílt vizek fölé.

FERENCZI SZILÁRD

„Tele van velük az erdő”

A magyar filmgyártásban szaporodnak a jó thrillerek, és főként vizuálisan erős, sötét tónusú, a borzongást szervesen építgető bűnfilmek készülnek. A sort még Antal Nimród indította 2003-ban a *Kontrollal* (most a rendszerváltás előtti bűnfilmeket nem firtatjuk), majd jött Gigor Attila két filmje, *A nyomozó* (2008) és a *Kút* (2016), ez utóbbi mellett rögtön *A martfűi rém* Sopsits Attilától és a *Tiszta szívvel* Till Attilától, legutóbb pedig az *X – A rendszerből törölve* Ujj Mészáros Károly értő kezei közül, illetve a *Valan – Az angyalok völgye* Bagota Béla rendezésében (futottak még: *Vikend*, *Kojot*, *Hurok*, *Apró mesék*). Azonban mindezek között elvegyülve, mégis egyfajta választóvonalaként áll az *Aranyélet* sorozat első két évada, és remélem, nem tűzök (illetve nem korai a diagnózis), amikor a magyar kortárs bűnfilmek korszakolását, szigorúan a gyakoriság szempontjából, pre-*Aranyélet* és poszt-*Aranyélet* címkékkel látom el. Az *Aranyélet* előtt egymástól távolabb, nagy szünetekkel készültek thrillerrek, az *Aranyélet* után viszont egyre sűrűbben, és immár több is forog egy évben. Látszólag bátrabban vállalnak thrillert a magyar alkotók, mióta kiderült, hogy van közönsége, nem is kicsi.

KINEMATOGRAF

Mindezek között, erdélyi szempontból leginkább jelentős a *Valan*, ugyanis nem pusztán a színészek javarésze és a forgatás helyszíne erdélyi, de a történet maga is kimondottan román–magyar közegű. Egyrészt Románia egyik felismerhető közelmúltbeli pillanatával indít az elbeszélés, a '89-es forradalommal, másrészt a posztkommunista csődgazdasági nihil jeleit látni a helyszín gyanánt választott fiktív egykori bányavárosban, Valanban (amihez létező díszletet Balánbánya biztosított), harmadrészt pedig a párbeszédnek vastkos hányada román nyelven hangzik el. És hogy végképp teljesen egyértelmű legyen, Péter, a főhős Brassóban hivatásos nyomozó, onnan tér haza Valanba, amikor megtudja, hogy előbukkant egy holttest az erdőben, amely akár a harminc éve eltűnt húga is lehet. Péter különben (Krisztik Csaba szikár szőke alkata) éppen e traumától indítatva lépett rendőri pályára, és éppen emiatt reagál érzékenyen arra, ha drabális felpucér bűnözők fiatal lányokat vernek, olyankor elszakad nála a cérna, és ököllel-revolverrel kisebb vérfürdőt rendez, ahelyett, hogy finoman beépülne a lánykereskedők közé. Valanba érve előbb nagybátyjával (Hatházi András), egykori tanárával nosztalgiazik, aki pár éve lelkesegély-forróvonalat működ-

tet a valóban sok eltűnt kamaszlány hozátartozói számára: úgy tűnik, Valanban ez osztársadalmi trauma. Péter kénytelen kijózanítóan hatni a helyi nyomozóra (Tollas Gábor), rábírní az együttműködésre, miközben egy újabb eltűnt lányt keres, és a folyamatban nem riad vissza a rosszarú helyi maffiavezér (Ciugulitu Csaba) elrablásától és fájdalmas vallatásától sem. Péter tehát nem válogat a módszerekben, viszont minden egyes kudarc után lábra pattan, és kosként zúzza szét az útjába gördített akadályokat. Közben revolverek dördülnek el, némi szexualitás is bekavar, és Garas Dániel operatőr hatékonyan daruzza és drónozza a hőlepte fenyeveseket, mindezt pedig klasszikus „síró” zeneszólamok festik alá.

A korábban főként vágóként, majd rendezőasszisztensként dolgozó Bagota Béla első nagyjátékfilmjét saját forgatókönyvből fejlesztette, és a skandináv krimik adaptációinak egyértelmű jegyeit hordozó, de a hollywoodi bűnügyi tucatfilmek fordulatait és belső kapcsolatrendszerét is adaptáló thrillert rendezett. Hó, végtelen fenyőerdő, családi traumákkal terhelt nyomozó – ezek skandináv jegyek. Ellen-szenvtől barátságig vezető kényszerpartneri kapcsolat rendőrök között (*buddy cop* alaphelyzet), a börtönbe visszatérni nem kívánó, kissé szélütött alak mellékvágányos figurája és ámokfutása, előjáték nélkül összefeküdni az áldozat vonzó, kiszolgáltatott anyukájával – ezek és az ehhez hasonló hollywoodi jegyek, amelyeket Bagota némileg rágatlanul épít be vizuálisan igényes, precíz ritmusban borzongató thrillerébe. A főhős karaktere – motívációjából fakadóan – dühös, csalódott és kérlelhetetlen, ám a traumájától szabadulni képtelen, abból táplálkozik, energiáját onnan nyerő Péter gyakran közhelyes szituációkba csöppen, vagy éppen maga idéz elő sekélyes ok-okozati folyamatokat, így nyomozónk egyáltalán nem tűnik elég agyafúrtnak a rejtély felfedezésére, míg végül jóformán ölebe hull a megoldás. Ezen a ponton a krimi kivérzik, úr tátong a helyén, amit a tettes messze előre sejtethető személye és a beigazolással járó kiskattarzás sem tölthet be. A hó és fagy dacára langyosan hömpölygő történetvezetést Péter dühös nyomozása néha felpörgeti, ám az untig ismert fordulatok az elbeszélést még annál is inkább azonosulásra alkal-

matlanná teszik, mint amennyire előzőleg már megtépázta a bűn bugyraiban elmélyülni kívánó, igényes erdélyi magyar néző várakozásait a párbeszéd hitelessége.

Ha a magyarországi rendező a szövegek egy részét román nyelven kívánja elmondani a színészekkel, két út áll előtte: 1. román színészeket alkalmaz, és tolmáccsal utasítja őket, vagy 2. a román nyelvű mondatokhoz tapasztalt fordítót keres, aki tudja alkalmazni a köznapi, beszélt román nyelv fordulatait, és aki egyszersmind hitelessé, mezeibbé, csupaszabbra formázza az írott „fanyelvezetet”. A *Valan* román karaktereit magyar színészek alakítják, és mi tagadás, magyaros, esetenként székelyes kiejtéssel, ami nem is lenne annyira zavaró, ha nem úgy beszélnének, mintha a negyedik nyelv tankönyvből olvasnák a szöveget. Szinte kínosan vigyáz mindenikük, hogy a ragozásba ne csúszson hiba (a hímnemű, szóvégi határozott névelők artikulációja különösen zavaró), hogy ne hangozzanak el a köznapi románban nyelvi reflexből használt oly gyakori rövidítések (a *lenni* ige szóvégi, minden időformában alkalmazott kötőjeles kapcsolása totális hiánycikk a szövegek könyvben), hogy a férfias párbeszédekben szinte már köztöszöként elhangzó altesti utalások teljes hiányát ne is említsem. A szereplők beszéde a feltételezhető bányavárosi, romlott, vulgáris, töredezett helyett akadémiai felolvasásnak tetszik, ami nagymértékben ront a hitelességen, és az élet-halál kérdéseket színjátékká silányítja.

Mindez nyilván nem von le lényegesen sokat a *Valan* élvezetéből, a magyarországi néző nem érzi, a külföldi még annyira sem. Magam is mindössze a román nyelvű párbeszédnél forgattam a nyelvem hitelesebb szófordulatokat keresve, és rezdült be kissé a tollforgató jobbkezem. A szem és az elme viszont örömmel gusztálta Bagota Béla alkotását, és várja türelmetlenül az újabb magyar thrillert.

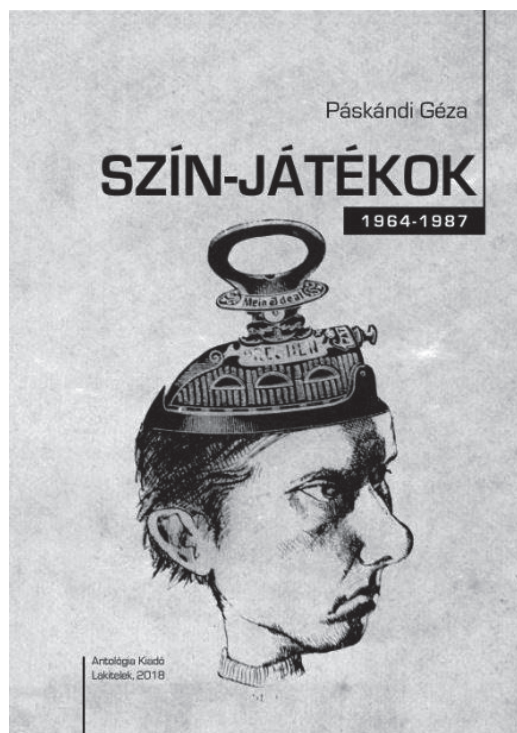
Valan – Az angyalok völgye, színes magyar film, 97 perc, 2019. **Rendező és forgatókönyvíró:** Bagota Béla. **Zene:** Márkos Albert. **Operatőr:** Garas Dániel. **Vágó:** Szalai Károly. **Szereplők:** Krisztik Csaba, Hatházi András, Pál Emőke, Nyakó Júlia, Mátray László, Ciugulitu Csaba, Tollas Gábor, Tauber Boglárka, Meszesi Oszkár, Gajzágó Zsuzsa, Szélyes Ferenc.

KARÁCSONYI ZSOLT

Drámákra újra várva

Páskándi Géza drámaírói munkásságának méltó záróköve a *Todagar Jaur Kvárna*, a mesteri Beckett-átírat, amellyel a teljes drámatörténeten, annak különböző drámaformáin végighaladni kívánó szerző sikeresen eljut a terv megvalósulásáig, lezárásig.

Ha Páskándi drámaírói munkásságát tekintjük, egyértelmű, hogy a kísérlet sikerült, az ív összeállt, hiszen a hitvitázó drámától az abszurd drámáig, a mitológiai játéktól a commedia dell'arte kereszttől, számos történelmi drámán, tragédián és komédián, bohózaton keresztül jut el e vad kísérlet kitűzött céljáiig.

A drámaírói életmű forrásait tekintve Páskándi egyértelműen az abszurd drámairodalom Kelet-Európában írt változatainak egyik kiemelkedő szerzője, aki egészen pontosan tudja, már a kezdetek kezdetétől, hogy pontosan hol is helyezkedik el az európai drámairodalom akkor íródo szövegeinek a szerzői között. Azonban drámaírói munkásságát a teljes mű kereteibe foglalva elemző írások még nemigen születtek tájainkon – pedig: egyértelmű, hogy Páskándit és művét csakis teljes egységében lehet elejétől a végéig és végletesen elemezni.

Páskándi „munkásságai” ugyanis utalások és bűvópatakok, visszatérő motívumok hálózataként tárul az életmű egészére figyelő, azt áttekinteni megkísérlő olvasó elé. Esszében, drámában, versben, prózában, levelezésben, bárhol felbukkanhat olyan motívum, amelyről azt hihetnénk, hogy egyetlen, adott műfajban, formában megírt szöveg sajátja, miközben az életmű számos helyén felbukkan.

Páskándi drámaírói munkái közül számos pompás, feszes darabot lehet kiemel-

ni, mint a leggyakrabban emlegetett *Vendégséget*, a *Távollévóket* vagy a *Todagar Jaur Kvárna* fentebb már dicsért szövegét. (A sor még folytatható...) Máskor, a monumentális terv megvalósítása közepette, katedrálisra illőn, drámaszörnyeket is létrehoz, mint az *Árpádházi triptichon* darabjait, amelyekben a kidolgozott, a legnagyobbakhoz méltó monológok, vagy akár dialógussorok merülnek el a szöveg-tengerben, miközben a bennük rejlő érték még így is a felszín felett tartja, a „játszhatóság” keretein belülre helyezi az elvadultságra hajló, némiképp nyezetlen szövegeket.

A 2018-ban megjelent Páskándi drámakötet, a *Szín-játékok 1964–1987*, a drámaszerzői munkásságot helyezi új megvilágításba, még ha jelentősen nem is módosít az eddig már kialakult összképen, ám több mint újabb adalék.

A hetvenes évektől írt bohózatok sora mellé helyezhető *A költő visszatér* című (1987-ben írt) rockopera, amely a Margitszigeten került bemutatásra. Inkább színpadra írt drámaavázlat, kanavász, zenés történelemlecke szövege, amely olvasva nem bír kellő erővel. A többi dráma kapcsán szerencsére már érdemes és szükséges az árnyaltabb megfogalmazásokat használni.

A kanavász jelleg határozza meg a *Galvani békája* című drámát, csak hogy itt a lazább szerkezet formai okokkal alátámasztható – hiszen commedia dell'arte darabról van szó, amelyben a főszereplő nem Galvani, a tudós, sokkal inkább a címben is megjelenő béka és annak combja, mely téma köré igazi vásári komédiát kanyarít Páskándi, váratlan fordulatokkal, tömegjelenetekkel, nézők felé történő kikacsintásokkal, a műfaj jól adagolt összetevőinek teljes arzenáljával. Galvani nem először bukkan fel Páskándi munkásságában, hiszen írt róla verset még az 50-es években, emlegeti az 1966-ban írt, *Meszelnék* című párbeszédsorban, hogy 1972-ben drámát is írjon róla, e kisember mivoltában bemutatott nagy elméről.

Páskándi e drámái „mamutvállalkozás” megírása közepette az esetek többségében nem feledkezik meg valamiről, ami drámáinak egyik meghatározó eleme, mert lett légyen szó történelmi drámáról, abszurdoidról vagy bohózatról, a kisember (a koldus, a szolga, a magára hagyott közkatoná) alakja újra és újra felbukkan a drámaírói munkásság különböző állomásain, és nem véletlenül, mert a drámaírói tevékenység kezdetén éppen a kisemberekről szóló dráma áll, akárcsak az 1982-ben megírt *A vigéc*ben, ahol a hétköznapi embereket, a csodákban titkon reménykedőket képes már-már diktátorként irányítani egy minden hájjal megkent házaló ügynök, akit csak a legszélső határig elvitt kegyetlenkedései okán sodor el a csak a legutolsó pillanatban komikumba forduló színmű kisembereinek a lázadása.

Azt írtam néhány bekezdéssel fennebb, hogy e kötet nem módosít a drámaíró Páskándi eddigi recepcióján, és ez akkor is igaz, ha a kötet tartalmazza az első Páskándi-drámát, az 1964-ben írt *A bumerángot*. Nem módosít, csupán mindent egyértelműbbé, magától értetődővé tesz.

Egyértelmű, hogy a szerző miért rejtette el megírása után olyan jól e szöveget, hogy azt csak néhány éve találta meg özvegye, Páskándiné Sebők Anna. Mert olyan egyértelmű benne a rendszerellenes kritika, hogy esélye sem lett volna megjelenésre, színpadra – ám a motívum felbukkan később a *Holdbumeráng* című verseskötetben, majd *A vegytisztító becsülete* rövidprózái között, *A bumeráng* című rövidpróza alakjában, ami tulajdonképpen az első Páskándi-dráma szinopszisaként is olvasható.

Megírtság, színvonal szempontjából elmondható: szerzője teljes fegyverzetben lép olvasói elé, ám alakjainak életszerűsége, megformáltsága, belső, egyéni sugárzása, lendülete egy szikrányival elmarad a *Vendégségtől*, ám egy szinten említhető *A bosszúálló, a kapus...* abszurdoidjával, *A király köve* mitológiai játékával, amelyek hat évvel később, *Az eb olykor emeli lábát* kötetben látnak napvilágot.

THEÁTRUM

Szikrányi – nem szerepel kategóriaként az ismertebb esztétikákban, ám e kifejezés jelzi a teljes fegyverzetben való megmutatkozás tényét, azt is, hogy Páskándi alig egy lépésnyire van attól a színvonaltól, amit a fent említett drámakötettől kezdve bármikor megtart, ha úgy tartja kedve.

A szerkezet, a történet egyszerű, a főszereplő (Dobó) és a többiek is a főszereplő által elhajított bumerágra várnak, ami csodálatos és abszurd módon megkerüli a földet és megérkezik, ám eközben a fűvészkertben, még a második világháború lezárása előtt zajló események váratlan fordulatot vesznek: a bumerángból szimbólum lesz, ideológiák hivatkozási pontja és csodafegyvere, olyan fegyver, amely használója ellen fordul, ha nem tagadja meg.

A bumeráng többértelműségét jól példázza az alábbi idézet:

„Eszter: De könyörgöm: mi az, hogy bumeráng?”

Dobó: Az, kisasszony, egy fából készült fegyver...

Stefánovics (hangja elnyomja): A mi fegyverünk! A mi célunk! A mi eszményünk!”

Az egyszerű, hétköznapi eszköz az agitátorok, a hataloméhes Stefánovicsok kezében bármikor fegyverré alakulhat át, amely akár az eszköz feltalálóját is elpusztíthatja, sőt (Páskándi ezért rejtje el a szöveget) még a bumerángról szóló dráma szerzőjét is.

A *bumeráng* dialógusai, poénjai, váratlan fordulatai, feketébe hajló humora, vad dobásai már az eljövendő sikeres drámaszerzőt jelzik előre, sőt, bizonyos értelemben a drámatörténeti színműsorozat „mamutvállalkozásának” zárókövét, a *Todagar Jaur Kvárna*t is, ahol már nem egy bumerágra, de, Páskándinál és páskándisan: Godot-ra várnak, újra, talán azóta is...

Páskándi Géza: *Szín-játékok 1964–1987*. Antológia Kiadó, Lakitelek, 2018.

„Gyönyörű, napfényes sötét”

Hat évvel a 2013-ban a kolozsvári Kriterionnál posztumusz kiadott Lászlóffy Aladár-kötet után (*Séta két sor között. Válogatott versek*) a budapesti Magyar Napló jóvoltából napvilágot látott *A végtelen készenlét*, mely kötetben először közreadott verseket tartalmaz. A kötetet Széles Klára szerkesztette és látta el utószóval, Bertha Zoltán lektorálta.

A gyűjteményt a frissen indított Ráduszkönyvek sorozat első darabjaként bocsátja útjára a kiadó, a szándék a fülszöveg tanúsága szerint azoknak a „sugárzó” életműveknek (primer szövegek és szerzőikről szóló szekundér munkák) „otthont adni, amelyek egyedi vagy átfogó erejűnek bizonyultak a magyar irodalomban, irodalomtörténetben.”

A könyv *Utószavát* jegyző szerkesztő többes számban fogalmaz, ennek okát lábjegyzet oldja fel, mely szerint a versgyűjtő, -értelmező és -szervező munka mindvégig a költő felesége-özvegye, Lászlóffy Gyöngyi bevonásával folyt.

A kötet összeállítói ötszáznál több, Lászlóffy Aladár életében megjelent köteteiben nem található verssel szembesültek. Bevallott céljuk, hogy egy távolabbi, irodalomtörténeti perspektívához igazodva „minden papírcetli olvashatóvá legyen”. E versek némelyike a hatvanas-hetvenes évekből való, fölűnik több tucat, a nyolcvanas években komponált darab, az anyag zöme azonban a költő életének utolsó két évtizedében, a kilencvenes és kétezres évek folyamán született.

kritika

Széles Klára tizenegy, a verseket a korábbi kötet szerkesztői gyakorlatra nem feltétlenül jellemző, de az anyag áttekinthetősége szempontjából lényeges módon időrendi sorrendben felsorakoztató ciklusba rendezte a közreadott korpuszt.

A költő halála után tíz évvel tehát megjelent egy szép, vaskos kötet (624 oldalnyi vers, az *Utószó* nélkül), amiben minden benne van, amit a költő maga könyveibe soha be nem sorolt, és amiben semmi egyéb nincs benne. Nem tudom, mindannyiunk Ali bácsija mit szól ehhez a bravúrhoz.

A könyv borítóján e tény nem tűnik föl, ott ennyi szerepel: *Ráduszkönyvek. Lászlóffy Aladár. A végtelen készenlét. Versek. Magyar Napló Kiadó.* Aki a könyvet kinyitva a címlapot olvassa, belefuthat a lényegbe: „KÖTETBEN ELŐSZÖR KÖZREADOTT VERSEK”.

Ezek fényében reménykedhetünk, hogy olyanok forgatják majd e tiszteletet parancsoló kötetet, akiket irodalomtörténeti kíváncsiság vezérel, és semmiképp sem fiatal olvasók, akik Lászlóffy Aladár költészetéről semmit sem tudnak.

Ezek után mégis pont ehhez a réteghez fordulok, és megpróbálom figyelmüket felhívni néhány olyan dologra, amely a költő zsenije révén még ezen a kötetből kihagyott, ilyenformán mostoha sorsra ítélt vershalmazon is átdereng.

A lapokat pergetve átverekedjük magunkat majd a gótokon, a líveken, a longobárdokon, lesznek svájciak, svédek, kazahok, lesz kolhoz, malenkij robot, marhavagon, atom. Havazik majd, lesznek madárnyomok a hóban, lesz whisky jégkockával és anélkül.

A színen átvonul Edison, Lenin, Schengen, Hiroshima, Neanderthal, Mozart, Bartók, Vivaldi, Frankfurt, beözönlik a Tigris, az Amazonas, a Duna, a Rajna, rémlík a Don-kanyar, vonulnak tankok, rügyeznek almafák, és kibomlanak majd mindenféle képtelen, már-már hajmeresztő nyelvi aszociációk.

Ez Lászlóffy Aladár. Ne tévesszük szem elől, hogy amit ebben a könyvben olvasunk, a *túlcsordult* anyag, vagyis pontosan az, amely a költő alkotó erejének minden jellegzetességét magán hordozza, talán ama isteni szikra nélkül, melyre hivatkozva nem posztumusz kötetbe kerül egy-egy lírai szöveg. De ha tudni akarjuk, milyen srófra járt mindentudó lírikusunk agya, e közel hét-száz oldalas kötetből biztosan megtudjuk.

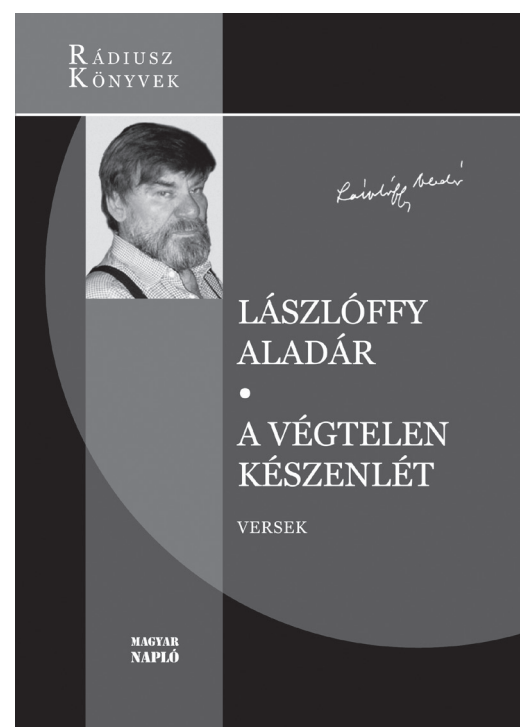
Majd’ minden ciklusban havazik, nem ritkán kivételes lírai erővel jelentkezik e „függőleges érkezés”: „puha tonnákba bújít a part,/ az égi ár a földre tart” vagy vihar tombol, eső csorog: „Vihar van s én a lapot nézem,/ mert közelibb a távolibb.” „Ömlik az eső. Mint a parton/ az öngyilkost, még visszatartom/ lélegző lelkem, hogy nevetve/ magát nehogy a vízbe vesse.”

A természet elemei, erői mégis a lélek történéseinek vonzáskörében mutatkoznak meg igazán: „Az első földerengés felépít,/ az első biztonság megingat –/ mi van velünk? A végzet végig/ bizony nem nézi jogainkat.” „Bizony zárvány vagyok,/ körülöttem alvadó/ borostyán-ég ragyog.” „Iszonyú éjszakák a létben./ Ne hagyjatok koromsötétben/ senkit.” „Isten-ökörszem, minden közepén.” „Téli napfényből kiügyeskedett/ póttavaszkok.”

Felsejlik a kötet lapjain a természettel összefonódott, veszendőbe ment és veszni nem hagyott Erdély, „Hószilvánia”, „Hangszilvánia”, a „vadvirághazák” vidéke: „S a láthatár: körül a falvak/ hiába integetsz – kihálnak.” „Búcsúzik, gyengül, leáll fájón/ Isten antennája a tájon.” „Mi vagy te, Mezőség,/ porondból óceán,” „Erdély nagy öblében sötét óceán van.” „Maradt legbelül egy katalan/ ami elcsatolhatatlan.”

Erdélyiséggel, magyarsággal, a nyolcvanas-kilencvenes évek tapasztalataival rokon a reménytelenség, a halál eszméje is: „Egy darabig még ellenáll/ aztán beomlik a halál.” „Nem tánc a tánc, nem kegyelet/ a gyász s mit ér a temetés,/ ahol meghalni sem lehet,/ de tovább élni is kevés.” „Mert nemsokára félni fogsz a léttől,/ befejezetlen marad mindened...” „Kitartó élőnek kell lennem,/ mert halott poéta él bennem.” „A menny helyett fenn is pokol van/ és mégis azt üzenem: jól van.”

A versek jelentős hányadában ott a költő egyik alaptémája, az idő múlása, relatív volta, s az ehhez való viszonyulás: „Végig az idő foglya voltam.” „Összement múltunk faltalan, huzatos tróntermében” „Ritkul az éj, az utolsó denevér/ még röptében első madárrá fehéredik.” „Végtelen munkával tu-

lajdonképpen/ az időt fordítjuk le folyton magunkra,/ emberről emberre, korról korra.” „Befejeztem a/ mégis tenyérbe vehető, tekintetbe fogható/ ádáz befejezhetlent.” „Ha szívem, mint a tollpihe/ lassítva száll a semmibe,/ egy kicsit talán elhiszem,/ hogy nem ér véget semmi sem.” „Ha tudtam volna, milyen/ gyorsan múlik az élet s milyen lassan/ egy kórházi éjszaka.”

De ne hagyjuk veszni a kultúrkörből vett, kultúrtérbe röpitett utalásokat sem, melyeket oly természetes könnyedséggel ontott lépten-nyomon és nem csupán versben Lászlóffy Aladár: „Csak az ember tud még/ úgy mosolyogni, mint görög oszlopok fehér/ fogorával a múlt.” „Regénypaták ereszkedik le szépen/ kis irodalmak erdős rejtekében.” „Könyvtárak laknak bennem:/ már átmen tettem őket,/ ha Alexandriákra/ gyűjtják az új tetőket.” „Az abécé örök holdfényei ben várj rám.” „Mint elállt szívverés, a nyelvek/ legbelül, titkon ünnepelnek.” „Megkoppott parancsok közt alszik állva/ a Teremtés nagy tipográfiája.”

A kötetben bőven akad majd költőnkre olyannyira jellemző szójáték, szellemsziporka, féktelen bolondozás, úgyhogy ebből is álljon itt pár sor: „a fő, hogy megértse nek bármit,/ mi szorult helyzetükön tágit.” „A pontosság kedvéért kérдем:/ szükség szerint a bűn is érdem?” „Magából ejsze fejfa leszen,/ villanyfa, tréfa, kopjafa...” „Házam Lajos, hazám Teri,/ Lelkütem házmasteri.” „Osztják (magyar) táj.” „Háryjános valutája hódít/ rácegerestől kiskundüsseldorfig.”

A nem feltétlenül filológiai szenvedéllyel olvasók pedig ha egyébbel nem is, annival biztosan maradunk, amennyit a versírás anatómiájáról itt megtudunk: „Szabadnak lenni, más már/ aligha érdekel...” „Ma túljárak a dombokon/ s csak lemenőben mondom/ varázsigém, a verset.” „Most már, hogy nem kell semmi,/ hagyjatok összemenni.” „Tagadd le s bástyázd jól körül/ aminek lelked még örül.” „Fiatalon s érzékenyen/ a vers üt át az emberen/ és mire mindez elrohan/ mi fújunk át a verseken/ érzékenyen és álmosan.”

Lászlóffy Aladár: A végtelen készenlét. Versek. Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2019.

Város a versben

Köztudomású, Fekete Vince választott városa egy, az újkor óta céhes hagyományokkal rendelkező s a 19. század utolsó harmadától a polgárosodás útját járó székelyföldi kisváros, Kézdivásárhely, amely dombok és hegyek karéjozta falvakkal, a „fapados” környékkel egy kistérséget alkot. Ez lenne hát az ő *védett vidéke*, amelyet sajátjának tart, s ki kell emelnünk, hogy részéről ez értékválasztás. Ebből kifolyólag pedig elfogultságok nélkül fordulhat „választottjához”, ha kell, távolságtartóan. Az a meggyőződés indítja minderre, hogy különösen egy kisebbségben élő közösség szempontjából nincs ártalmasabb, mint az álhazafiság és az üres lokálpatriotizmus, amely gyakran – a költőt idézve – „siránkozások, nemzetföltéses és magyarságmentéses” magatartásokban nyilvánul meg. S minthogy Fekete Vince költő, a közéleti líra körébe sorolható szatirikus versek sorát írja, hiszen fegyvere nem lehet más, mint az elevenbe vágó szó...

Azt gondolom, Fekete Vince új verseskötetét, a *Vargavárost* olvasva is helyénvaló felvetni azt a kérdést, hogy mi a vers? Mondhatni hozzászoktatott az elmúlt évszázad művésze, irodalma, hogy az alapkategóriákat is újra kell definiálnunk mindig, ha jelentős művel van találkozásunk. Egymást érték a művészeti forradalmak, így számtalanszor felmerült, ugye, ez a kérdés. Az új könyvbe foglalt versek java része kimondatlanul ugyan, de erre szólítja fel az olvasót, aki különben az élménynek átadva magát, megérezheti ama város – és vidéke – hangulatát, találkozhat ama város színes, tegnapi és mai alakjaival és történeteikkel, s mint mindenütt, az emberi természet vonzó és tisztító megnyilvánulásaival, példának okáért az önmagával azonos emberrel és a szigorú munkaerőkölcse, illetve a kép-mutatóval s minden elv és erkölcsi törvény tagadásával.

S adódik ez a vers mibenlétére vonatkozó kérdésfelvetés egy olyan verseskönyvnek köszönhetően, amely egyes darabjai révén visszautal a szerző *Udvartér* című kötetére (Sepsiszentgyörgy, 2008) foglalt tárcanovellákra mint forrásokra. Egyesekből egyenesen verseket „szobort” a költő! Ilyenek a *Csúcscsakértök*, a *Karrier*, a *Nagytermészet*, az *Anyósülés*. De egy költői gesztusnak köszönhetően verse lesz egy-egy „ántivilágbeli”, huszadik század eleji hírlapi beszámoló is – egy-egy talált tárgy, úgymond (*Friss újság*). Amint új szövegkörnyezetbe emeli a költő az egykori újságcikket – verssorokba tördelve –, az olyan – például ironikus – felhangokat és többletjelentést kap, hogy az „összövegnek” immár biztos helye lesz ebben a sokszólamú verseskönyvben.

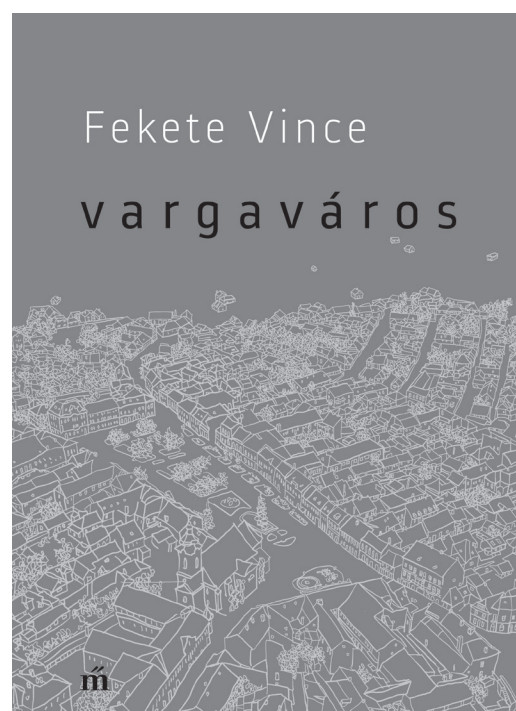
A huszadik század elejéről származó forrásokra a szerző részben korabeli hírlapi anyagokban, a *Székely Újságban* talált, amit a *Ganz* és a *Kinetofon* című, a forrás versként tált szövegekkel tudnánk példázni, részben pedig Földi István *Századelő az udvartereken* című, a magyar szociográfiai irodalom késői munkájában. (Élete végén, az 1960-as évek közepén írta a szerző, gyermekkori élményei alapján, de csak 2004-ben jelent meg könyv alakban.) A költő által felidézett helyszínek, alakok és hangulatok-életérzések aztán valamifajta „egyidejűségeket” (Mózes Attila) képezve kerülnek az olvasó elé. Eklatáns példa lehet erre a *Csendes délelőtt* és a *Degenyeg*. Előbbi az időtlennek tűnő kisvárosi történeteket sorolja egymás után hosszán, majd befejezőként

egy, a „vargaváros” mindennapjainak természetes rendjét elsöprő történelmi vihart jelez előre (egyetlen utalással 1914-re!), ellenpontozva a *Ganz* című, egyébként ironikus felhangú szabadvers reményteli hangulatát az új, 1914-es évet illetően. A *Degenyeg* pedig, mondhatni, a félelem és egzisztenciális fenyegetettség nagy verse. Kányádit juttatja eszünkbe, azt a diktatúrabeli „idillikus” történetet, miszerint „a ház előtt egész éjszaka / ott állt egy terepjáró”. A megidézett vásártér alapján ugyan kapcsolódik a *Csendes délelőthöz* a *Degenyeg*, de a képzelet archetípusait tekintve ebben a képeknek nem a nappali, hanem az éjszakai rendje (Gilbert Durand) tűnik fel, a lemerülés, az alaszállás közeli lehetőségét jeleníti meg a költő: „vihar készül hirtelen jön megérkezik eső ered / örvénylik már kavargó is mint a degett...”

A költő lírai hősei közül a kisembernek, az érett nőnek vagy napjaink, és pedig „virágzó demokráciánk” alakjainak, az ügyeskedőnek, a szélhámosnak, a talpnyalónak, a kétes közéleti szereplőnek, a sarlatánnak úgymond szót adni vagy ezeket – hol együttérző hangon, hol maró gúnnyal – megidézni ugyancsak jellemző megoldásnak számít. Alkalmazza aztán a költő a montázstechnikát is ennek a versbeli világnak az újratemtésében, meg úgy általában az erdélyi lét megjelenítésében (*Panoramaablak*, *Kék nyíl*). A letűnt diktatúra szabadság- és áruhiányos hétköznapijainak felidézésére például a mindennapok sivár életkörülményeit és látszattervekenységét „vázlatpontokba” foglaló szöszkezeteket, továbbá reklámszövegeket, politikai tartalmú jelmondatokat, közhelyeket, valamint azóta elfeledett márkaneveket illeszt egymás mellé. A hármas tagolású *Panoramaablak* című szöveg befejező passzusából viszont egy pillanatra előtűnik a lírai én, mint aki a fullasztó jelenből a véletlenül hagyatkozva próbál jövőbe látni (a virágszirmokat tépő gyermek igen-nem játékára utalóan), de az utolsó két mondat egymást kizáró tartalma (hiányzik-nem hiányzik) nem más, mint egy riasztó létállapotot sejtet...

A változatosság gyönyörködtet! Ennek jegeben alkalmazza a költő a nézőpontváltásokat is. Egy külső nézőpont választásával például – minthogy *Bédekker* az alábbiakban hivatkozott *Székefföd* alcíme! – a hamis székelység-kép leleplezésére, nevetségessé tételére kerül sor. Ez a hamis és – többnyire anyaországi – romantikus kép hiperbolikus méreteket ölt a költői invenció révén, hiszen már a kisiskolás sem kevesebbet ír a családjáról szóló fogalmazásban, mint hogy „nálunk mindenkit Ábelnek hívnak, csak Édesanyám egyedül Áron”, az apa pedig egy olyan „mintaszerű” székely családban, amelyben mindenki teszi a dolgát, úgymond jókedvűen horkol... Az Arany János-i *Családi kör* negatívumjának tetszik a vers.

Nem tévedünk talán, ha azt állítjuk, hogy poétikát és versarchitektúrát Szilágyi Domokos és Kányádi, valamint Juhász Ferenc „egyetemen” tanult Fekete Vince. Saját szellemi és erkölcsi portréját pedig maga vázolta fel, mintegy közvetett módon, egyik idősebb költőtársát megidézve. Róla ír, egy harmadik személyről, de önmagát láttatja költőnk „a hamisság, a szabadság és kiszolgáltatottság, a sivárság / és lepusztultság díszletei / között a szépség, a hit és a közösség megtartó erejével / a lelkeben [...] gyermekkorának kincseshányájával / szívében-lelkében”. Fekete Vince ars poetikájában ugyancsak nagy hangsúlyt kap mind az a törekvés, amit az általa megidézett alkotó költészetét illetően kiemelendőnek vélt: „jött valami / nagyon személyes, lecsupaszított, esz-köztelenségében / teljesen lecsupaszított, / közvetlen és nagyon tárgyilagos nyelven nem éne-

kelve, / nem dalolva, hanem az / olvasó előtt meztelenre vetkőzve, beszélve, mennydörögve, / káromkodva, ha kell, vagy / csak mormolva, fohászkodva, imádkozva, emlékezve / mint aki tudja, hogy a költő / dolga a látszatok mögötti lényeg felfedezése, megnevezése, / kimondása, a kimondás / megkísérlése, merthogy lehetőségként benne van az / életben, az életünkben a vers / is, mint a fában, a kőben a szobor, a költő dolga pedig / meglátni, észrevenni, / s mintegy a fölösleget lebontva, kiszabadítani belőle” (*Lassúág*).

Úgy vélem, aki az esetlegesben meglátja a törvényt, a látszatok mögött az elgondolkodtató lényeg, az a mindennapi történelemszerű kiindulva eljuthat a létre vonatkozó metafizikai kérdések felvetéséig. Költőnk esetében erről tanúskodik többek között az *Izszap* című szabadvers, amelyben egy szokványos csőtörés megtapasztalásának leírásából indul ki a lírai én („Pumpálok a vizet a pincéből...”), és az úszó tárgyak látványán keresztül („lebegnek az almák a szatyrok a befőttesüvegek...”) eljut a létezés és megsemmisülés rezignált tudomásulvételéig: „Lebegni lengni lenni a fényben s aztán – alámerülni...” A vershez kapcsolódó lábjegyzet különben a megírás külső indítékáról is tájékoztat, azaz egy nemzedék- és költőtárs hirtelen halálának híre indította a költőt versírásra, mottóként pedig egyik klasszikusunk, Dsida A *Sötétség* verséből származó idézet áll az *Izszap* élén, jelezvén a lírahagyományhoz való kapcsolódást.

Arra is találunk példát, hogy a nagyon is személyes tapasztalat, egy betegség okán kezd megrendítő fohászba a költő (akárcsak a *Balázsolást* író Babits!), mintegy természetes gesztusként a transzcendens felé fordulva (*A kőműves fia*). Ez esetben is egy bensőséges kapcsolat meglétére épít, a székelység imádatát élvező égi közvetítőhöz, a Csíksomlyói Szűzanyához fordul a lírai én, mint akinek közbenjárását a hívó nagyanyának köszönhetően már gyermekkorában tapasztalhatta.

A mai, de talán a mindenkori vers igazi lehetőségeit példázza a *Vargaváros* szövegeinek java része, de a verseskönyv a maga szerkezete, tudatos megszerkesztetése által is üzenetet fogalmaz meg az olvasó számára. Ennek a megfejtése és értelmezése azonban egy külön kísérlet tárgya lehetne...

Fekete Vince: Vargaváros. Verseik. Budapest, Magvető Kiadó, 2019.

Korszakba ágyazottan

Cs. Nagy Ibolya: *Farkas Árpád. Magyar Művészeti Akadémia, Budapest, 2015.*

„Akarom, kitessék konok voltom – / saruit immár meg nem oldom, / nem fogadok fölibém rendet, / csak mit magamnak én teremtek” – ezzel az idézettel zárja Cs. Nagy Ibolya a Farkas Árpádról szóló monográfiáját, ezzel sommázza az egyik legemblematikusabb erdélyi magyar költő sorát és pályáját.

Türelmetlen embertípusnak nem ajánlanám Cs. Szabó könyvét – gondoltam az olvasás folyamán, a részletekben elmerülve –, de aztán rájöttem, türelmetlen ember egyáltalán nem vesz kezébe monográfiát, vagyis végtére is ennek a lassúdad pozitívista építkezésnek is van létjogosultsága ebben a műfajban.

Gülszöveg

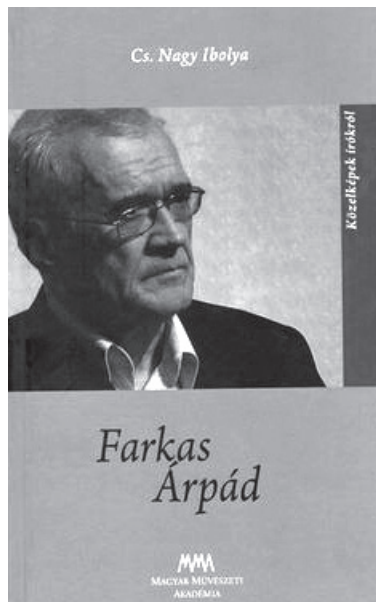
Én, ki anyai ágról szintén székelyszentmiklósi vagyok, élvezettel olvastam Farkas Árpád gyerekkoráról szóló leírásokat, a rögtönzött tájegység-bemutatót, a kísértékezést Udvarhely szellemi életéről. Cs. Szabó a társadalmi/politikai/kulturális kontextust is igyekszik feltárni, ami Farkas sorsára hatással volt. A szerző élete a műelemzés szempontjából többnyire nem releváns, Farkas Árpád azonban olyan

terhelt korban élt, hogy annak lenyomata eklatáns módon van jelen lírájában – a monográfus logikája szerint Farkas költészete elképzelhetetlen kommunizmus, 1956, szekuritáté nélkül, a szerző politikai költészetet valósított meg a politizálás szabadsága nélkül.

A monográfia legfőbb újdonsága, hogy feldolgozza (értelmezi, kommentálja) Farkas Árpád kézíratos önéletírását, visszaemlékezését, illetve, hogy összefüggésekben láttatja az életművet.

E monográfiát vélhetően nem is lehetett volna másként megírni, mint így, életrajzosan, hiszen maga az életmű mennyiségileg relatíve kevés. Nem véletlen, hogy már az *Előszó* is ezzel a mennyiségi dilemmával indul, s annak latolgatásával, hogy miért nem több.

Cs. Szabó lineárisan, a Farkas-életrajz főbb mozzanatait mentén építi fel monográfiáját: szülőfalu, udvarhelyi középiskolás évek, Kolozsvár, *Vitorla-ének* antológia, első önálló kötete, Vajnafalva, Sepsiszentgyörgy, *Jegenyekör* című második kötete, *Alagutak a hóban* című harmadik kötete, prózai írások, gyermekversek, a válogatott versek kora, Farkas Árpád, a *Háromszék* szerkesztője, végül az elhalkuló, az elhalkulást (interjúkban) magyarázó Farkas Árpád. A fontosabb verseket motivikusan elemzi, az *Előszóban*, illetve az *Összegzésben* foglalja össze értékítéletét, megerősítve, hogy Farkas Árpád lírája korpék,

a szerző helyzeti kényszerből vált dacos váteszköltővé, majd elemző önmarcangolások végén jutott el a következtetésig, hogy az írásnak nincs tétje.

Farkas ízes, plasztikus visszaemlékezéseiből sokat idéz a monográfus, például a novellába illő indulás: „63 áprilisában egyidejű első közlés a *Korunkban*, az *Igaz Szóban*, az *Utunkban*. [...] Barátságok – elsősorban Király Lászlóval (a hazulról hozott élményvilág batyujának kicsomagolása), majd Lászlóffy Aladárral, Szilágyi Istvánnal, később Kányádival, Bálint Tiborral, Bajorral stb. Véget nem érő együtt-hallgatások Szilágyi Domokossal...”

A monográfus hangsúlyozza, hogy az *Utunk* (vagyis a mai *Helikon*): „a második Forrás-nemzedék kibontakozásának legfontosabb sajtó-hely-

színe, a hetvenes évek végéig Farkas Árpád több mint fél-száz írással szerepel az *Utunkban*.”

A könyvet olvasva olykor az az érzésünk, Cs. Nagy Ibolya valami átfogóbb művet kívánt írni, egyféle kultúrtörténeti összefoglalót a román kommunizmus korának kisebbségi magyar realitásáról, s ennek a témának aztán eklatáns példája, ezért visszatérő motívuma lett Farkas Árpád. Máskor arra gondolunk, a lehető legjobb, hogy Farkas Árpád kapcsán ennyi mindent megtudunk a korszakról, annak kulturális, társadalmi-politikai valóságáról, hisz hovatovább mindez kuriózzummá kezd válni.

A monográfia legnyugtalanítóbb kérdése, hogy miért kell ennyivel beérnünk... Erre az érintett is csak rész-válaszokat tud adni: „Csak azért, mert műformákat megtanultam, szórakoztató iparos minnek legyek?” „Inkább szivárogtatva írok. Ezért válnak egyre kopárabbá, egyre fogak közt szűrtebbé a soraim.”

A monográfus igen jelentősnek találja a kései líra egyébként szerény számú termését, mert az egy megújulni képes, „kesernyész-fanyar, olykor ironizáló-önironikus” hangot üt meg, s úgy véli, ez az életmű betetőződésének is tekinthető, a befogadónak tehát nem hiányérzetével kell küszködnie, hanem így kell teljesként elfogadnia Farkas Árpád életművét.

ZSIDÓ FERENC

Helikon 30

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

A közötliség hitele

Tanácstalanságában heves ajakrágásba kezdhet, akinek szabatosan – de ökonomikusan – el kellene mondania, milyen zenét is játszik valójában Dresch Mihály a vonós kvartettjével. A válasz kulcsát a zenében magában épp úgy keresheti, mint Dresch biográfiai összefoglalójában vagy zenészszakmai (baráti) kötődéseiben.

Még 2017-ben a Fonó Budai Zeneház kiadásában készült egy album (*Forrásból*), amelynek anyagából a különös „vonósnegyes” azóta is rendszeresen koncertezik szerte a Kárpát-medencében (is) – nemrégiben, november végén a kolozsvári Rhédey Café pincéjében. A kvartett eredeti csapatából ezúttal hiányzott a brácsás Brasnyó Antal, ám a szopránszaxofonon, furulyán és a maga fejlesztette fuhunon játszó Dresch mellett muzsikált a (leg) ifjabb Csoóri Sándor, Sündi brácsán és bögőgártamburán, Bognár András bőgőn és a fiatal, de muzikalitásban, technikai tudásban, improvizációs készségben a nála egy nemzedékkel idősebb Lukács Miklós-hoz egyre inkább közelítő (ám nagyon is önálló profilú!) Zimmer Ferenc cimbalmon.

Bár divatos szó manapság az *etnojazz*, a Dresch-zenére alkalmazni erősen ellenjavallt. Úgy tűnik, az etnojazz címkével elláthatók jobbára a külön-külön irányzatokban és jazzdialektusokban művelt zenéjükhöz mintegy ürügyként vezetnek be a népzene, és – nem volna szép tagadnunk – olykor a piacosítás motívuma sem hiányzik ebből a jazzkonceptió soderből. Végül is itt az oka a bevezető sorokban említett, a meghatározást illető zavart keresgélésnek. Nehéz ugyanis eldönteni – ha kell egyáltalán! –, hogy Dreschék

népzenei játszanak-e éppen vagy „jazzt”. (Az előbbi idézőjelet az indokolja, hogy a jazz itt a legkevésbé sem konceptuális tényező, sokkal inkább ritimikai-összhangzati eszköz vagy arculat – akár csak fűszer – a Dresch Mihály által parafrázált vagy írt, népzenei ihletettséggű zenében.) Másfelől meg az sem volna igaz, hogy dzsesszesített népzenei játszanának. Bűnösen banális sommázat volna, hiszen a Dresch-zene alapja legtöbbször egy népzenei hagyományra, egy vagy több apró motívumra, őt mélyen megérintő dallamra épített *önálló* kompozíció; nem pusztán interpretátori, hanem *szervezői* személyiségen is átvilágított zene. Innen nézve érdekes is, szép is a két nem-vonós hangszerest magába foglaló Dresch Vonós Kvartett muzsikája: a kétségtelen szellemi és esztétikai gőcpont maga Dresch, mellette azonban zenésztársainak is módjuk van bizonyos autonómia kibontakoztatására, és nem is kizárólag szólójátékuk során. Sündi tambura-kísérete például több ízben meghatározó színt adott – mégpedig nagyon kifinomult ízlésből fakadó szint! – egyik-másik zenéjüknek. Zimmer pedig úgy tud cimbalomvirtuóz lenni, hogy sohasem tolatodik a zene elé a bravúros „mutatvány”.

A *Forrásból* című album darabjai közül természetesen nem egy, nem is két köszönt vissza a kolozsvári koncerten. Dreschék zenéjében az erdélyi és moldvai, magyar és román gyökerek lépten-nyomon feltűnnek. A lemezen a *Legényes*, a *Le az utcán*, a *Maros partján*, a *Becei zene*, a *Moldvai* vagy a *Karácsony Lázár Héjszája* címmel ellátott zenék (trackek) természetesen sokkal művesebbek, mint egy söröspohár-csilingelésben és kisgyerek-sivalkodásban bővelkedő „klubzenélés” alkalmával. Mégis nagyon *átjött* – ahogy

nájmódilag mondani szokták – e zenék meditatív alapja, a magamutogató show helyett a muzsikába való hiteles befordulás gesztusa. Különösen a lassú tempójú zenékben egészen bensőséges, meghatározó, sőt intim mélységeket – illetőleg magasságokat – ér el Dreschék muzsikája. S amikor kissé dörmögve, mindenféle elektromos erősítés nélkül, esendően, technikátlanul megszólal Dresch és Csoóri hangján, hogy *megyek az utcán lefelé... senki se mondja, gyere bé*, vagy épp oly váratlanul az, hogy

Amplitúdó

Maros partján elaludtam (ez már az 1996-os *Túl a vizen* című albumuknak is emblematisztikus darabja volt!), a hallgató lélegzet-visszafojtva ámul rá, hogy Dreschék zenéje nem a népzenehez képest hiteles – vagy másképp: nem az általunk népzenei mérceként felállított standardoknak „felel meg” –, hanem a zenélés *mostja*, a hangulat, a zene diktálta érzésuniverzum mellé állítva autentikus. Úgy népzene, ahogyan *mi* vagyunk képesek nép lenni. Más megfogalmazásban (a Fonó lemezajánló szövegének részletével): „Ahogy Garbarek az észak-európai vagy Coltrane az afro zenei tradíciókat, úgy Dresch az erdélyi autentikus folk jellemző elemeit emelte be a jazzbe. Zenéje nem művi, megéli a népi kultúrát, tudatosan képviseli az ebben rejlő örökséget. A muzsikájába épített folk tartása adja azt a fundamentumot, amely biztos alapot nyújt a jazz szárnyalásához, improvizálásához.”

JAKABFFY TAMÁS

Abakánok Temesvárott

Jelenlét, lényeg, identitás címen rendezett a Temesvári Művészeti Múzeum, az egykori vármegyeháza termeiben nagyszabású, reprezentatív kiállítást a temesvári Triade Alapítvány és a varsói Magdalena Abakanowicz Alapítvány a 86 esztendőskorában, két évvel ezelőtt elhunyt világhírű lengyel szobrász- és textilművésznő, Magdalena Abakanowicz (1930–2017) jellegzetes, egyedi formavilágú alkotásaiból. A fölötté hatásos tárlat anyagát – amelyet a lengyelországi Wałbrzychben 2018-ban azonos címmel megnyitott kiállítás előzött meg – több mint 100 műtárgyat az örökösök, valamint két lengyel és egy temesvári műgyűjtő kollektíóiból válogatta össze az Amszterdamban élő kurátor, Maria Rus-Bojan.

A 20. század művészetét forradalmasító lengyel alkotó pályáját festőként kezdte. A varsói főiskola friss diplomásaként az 1950-es évek második felében nagyméretű, neoavantgárd fogantatású goausche-ival keltett figyelmet. Fokozatosan tért át az eredeti, önállóan kikísérletezett és kidolgozott technikával, maga tervezte szövőszékeken, különböző fonalakból sajátkezűleg szőtt anyagok használatára, ötletes és leleményes kamatoztatására. A jutaszállból, zsinórból, szizálból, kötélből stb. készített falikárpitjait, drapériáit összegyűrté, háromdimenziós organikus alakzatokká formálta, amelyeket ötletesen összevarrt és műgyantával merevített meg. Térbe állított, monumentális méretű és bolyhos felületű objektjeivel meglepetést okozott, szenzációt keltett 1962-ben a Lausanne-i textilbiennálén, 1965-ben pedig elhódította a Sao Paoló-i Nemzetközi Biennálé aranyérmét. A nemzetközi sikert követően tanárává hívta meg a poznańi művészeti főiskola, ahol aztán 1990-ig oktatott. Magdalena Abakanowicz rendhagyó képződményeinek, egyedülálló struktúráinak megnevezésére pályázatot hirdettek a lengyel sajtóban: a művésznő családné-

véből elvont *abakan* kifejezés diadalmaskodott, amely a família Dzsingisz kán koráig visszanyúló mongol gyökereire, s ugyanakkor hun olvasatával és értelmezésével a tematika egyik meghatározó vonulatára is utal, Attila népe ugyanis a vének tanácsának tagjait hívta abakánoknak.

Artefaktum

Az anyagukban, tagoltságukban és formavilágukban egyaránt karakteres abakanoknak a Béga-parti városban prezentált válogatása vázlatosságában is hitelesen érzékelteti és tükrözi Magdalena Abakanowicz rendkívüli súlyát és értékét. A meredeken felívelő, kápráztatón termékeny alkotópálya minden korszakát reprezentatív művek képviselték a tárlaton. A biomorf világ ihlette fölnagyított, csonkolt, torzósított teremtmények – amelyek gyakorta csupán kergükre, külső köpenyükre redukálódnak – a lét alapvető kérdéseit – szabadság és korlátozottság, öröm és félelem, azonosság és másság, küzdelem és kiszolgáltatottság, összetartozás és magárahagyatottság, egyén és világmindenség, halál és feltámadás stb. – vetik fel és próbálják eredeti módon meg is válaszolni. A monumentalitás jegyében megformált ember- vagy állatalakokra utaló testfragmentumok, térdnél és nyaknál sokszor elvágott egyenes vagy görnyedő törzsek, elárvult végtagok, domború hátaik formái megoldásaik gazdagságában, tömörségében és változatosságában rejtélyes mágikus energiákat hordoznak. Nemcsak gondolatokat gerjesztenek, hanem az érzelmekre is erősen hatnak.

SZEKERNYÉS JÁNOS

December 2–4. között zajlott a Kolozsvári Kikötő ötödik kiadása. Az eseményre hét országból (Lengyelország, Magyarország, Moldova Köztársaság, Románia, Szerbia, Szlovákia, Ukrajna) érkeztek meghívottak. Felléptek: André Ferenc, Marjan Čakarević, Cirok Szabó István, Csillag Lajos, Robert G. Elekes, Fischer Botond, Gál Hunor, Emil Gherasim, Győrfi Kata, Hernyák Zsóka, Horváth Benji, Kemenes Henriette, Purosz Leonidasz, Andriy Lyubka, Nina Manel, Dawid Mateusz, Mărcuțiu-Răcz Dóra, Mihók Tamás, Vlad Moldovan, Dan Negară, Seres Lili Hanna, Simon Bettina, Lynn Suh, Szabó Kata és Vass Norbert. Az eseménysorozat fő szervezői az Erdélyi Magyar Írók Ligája, az Erdélyi Médiatér Egyesület, a *Helikon*, a Romániai Írók Szövetsége és a *Szépirodalmi Figyelő* voltak.

December 9-én ünnepelte fennállásának 50. évfordulóját a Kriterion Könyvkiadó egy ünnepi konferencia formájában. Az eseményre Kolozsváron, a Vallásszabadság Házában került sor. A konferencián előadást tartottak: Tibori Szabó Zoltán, Kerekes György, Bartha Katalin Ágnes, Tekei Erika, Domokos Péter, Diatcu Elena és Dávid Gyula.

Korpa Tamás volt a 9. Bréda Ferenc Irodalmi Kör vendége december 9-én. A szerzőről Kovács Péter Zoltán mondott vitaindítót, az eseményt Sánta Miriám moderálta.

Fekete Vince *Vargaváros* című kötetét mutatták be december 10-én a sepsiszentgyörgyi Bod Péter Megyei Könyvtárban. A szerzővel Bogdán László költő, író beszélgetett, az esemény házigazdája Szonda Szabolcs volt.

December 12-én a Bajnokok Legalja Slam Poetry verseny újabb kiadására került sor, ezúttal ünnep témában. Összesen tíz fellépő jelent meg az eseményen, a díjazottak Kántor Zsolt, André Ferenc és Bara Tamás voltak.

December 12–15. között zajlott a 7. Kolozsvári Adventi Könyvvásár a Vallásszabadság Házának emeleti termében. Párhuzamosan a könyvvásárral, az alagsorban irodalmi-történelmi

könyvbemutatókra került sor délután négy órai kezdettel.

Decemberben Patak Márta *Mindig péntek* című regényét három romániai városban mutatták be: december 10-én Nagyváradon, december 12-én Marosvásárhelyen a Látó Irodalmi Játékok keretében, december 13-án pedig Kolozsváron a 7. Adventi Könyvvásáron. A szerzővel Gálfalvi Ágnes, a Lector Kiadó vezetője beszélgetett.

December 14-én immár huszonnyolcadik alkalommal adták át a *Látó* szépirodalmi folyóirat nívódíjait. Vers kategóriában Kántor Péter, kritikusi munkásságáért Kész Orsolya, próza kategóriában Magyar Ágnes, debütájaként pedig Tófalvi Zselyke vehette át a lap jutalmát. A Látó nívódíjasok sora 2019-től új kategóriával bővült: a dráma kategória Jackovics-díjas kiemeltje Ayhan Gökhan.

December 16-án a Hervay Klub vendégei Ádám Szilamér és György Alida prózaírók voltak. Az eseménynek szokás szerint a Planetárium adott otthont, a meghívottakkal Marin Dia és Péter Blanka beszélgettek.

Idő

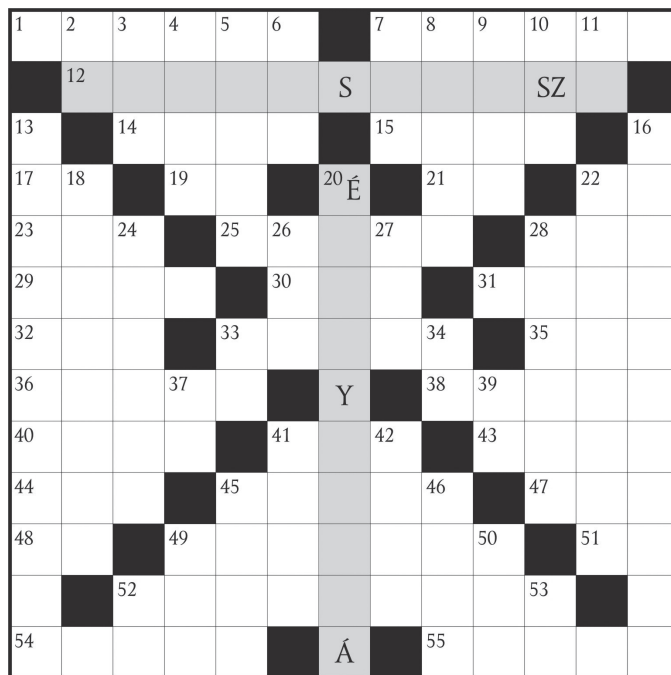
...*tarts magadra jussot, s az időt, melyet eddig elvettek vagy eloroztak tőled, vagy kicsúszott a kezedből, ...*

A fősorok Lucius Annaeus Seneca fenti gondolatának a folytatását rejtik.

VÍZSZINTES: 1. Nagyobb katonai egység. 7. Töporodott, kiszáradt. 12. A folytatás első része. 14. Lenti helyen. 15. A hűgysav sója. 17. Innen máshova. 19. Bedőlő! 21. Tuskófe-szító eszköz. 22. ... Derek; amerikai színész. 23. Órahang egyik fele. 25. Képességpróba. 28. Só, franciául. 29. Törekszik. 30. Kenyeret készít. 31. Sziámi úrmérték. 32. Jár-mű hátsó része. 33. Északi tenger. 35. Becézett Aladár. 36. Új-zélandi alagút. 38. Ruhaanyag. 40. Kabát, régies szóval. 41. Földistennő. 43. Tori ...; popénekesnő. 44. Ilona egyik beceneve. 45. El az útból! 47. A távolabbat. 48. Kór fele! 49. Távot végigsétáló. 51. Páros bódé! 52. Fel-

színre hozott (bányakincs). 54. Lisztisztító eszköz. 55. Szótári jel.

FÜGGŐLEGES: 2. Az ezüst vegyjele. 3. Kettőzve: idős asszony. 4. Há-tárnak két út közötti része. 5. Eszméletlen, alélt. 6. ... Klub; tévéadó. 7. Tromf. 8. Apró ólomgolyó. 9. Terménytároló eszköz. 10. Számtani alapműveletet végez. 11. Kettőnk közül nem én. 13. Képes, átvitt értelmű. 16. Arany János műve. 18. Ládát bezáró. 20. A folytatás második, befejező része. 22. Istállói fekhelyet készítő. 24. Gyűrűszerű tárgy. 26. Egri sportklub volt. 27. Zalaegerszegi sportklub. 28. Gabonaszár. 33. Igen, németül. 34. Saját kézzel, röviden. 37. Irka közepe! 39. Előadó, röviden. 41. Torkunk része. 42. Bibli-ai ország. 45. Görög kecskesajt. 46. ... vág; régi gyógymódot alkalmaz. 49. Mely dolgot? 50. ... Johannesen; feröeri labdarúgó. 52. Kérdés személyre. 53. Az átló közepe!

A *Helikon* 2019/24-es lapszámában közölt *Jövő* című rejtvény megfejtése: A jövő most kezdődik.

R.T.

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő:
SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő:
KARÁCSONYI ZSOLT

Főmunkatárs:
EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH BENJI: Pavilon 420, Artefaktum
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

LÁSZLÓ NOÉMI: vers, műfordítás
MÁRCUȚIU-RĂCZ DÓRA: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Lapterv: ÁRKOSSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont